

MHŞT STANDARTI

MHŞT üzrə Beynəlxalq Katiblik, 11 iyul 2013-cü il

MHŞT Standartı
©MHŞT 2013

Redaktorlar:
Sem Bartlet (Sam Bartlett)
və Diveke Roqan (Dyveke Rogan).

Dizayner: Alison Binlənd (Alison
Beanland)

Bu nəşrin (loqotip istisna olmaqla) nüsxəsini istənilən formatda və ya hər hansı məlumat daşıyıcısından istifadə etməklə (pulsuz) çoxaltmağa icazə verilir, o şərtlə ki, bu iş düzgün icra olunsun və nəşrdən yanlış kontekstdə istifadə edilməsin. Bu sənəd üzərində müəlliflik hüquqları nəşrin adı və mənbə göstərilməklə MHŞT-yə məxsusdur.

Sənədin mətbəə və dizayn tərtibatı ilə bağlı müəlliflik hüquqları MHŞT-yə məxsusdur.

Tərcümə 2015-ci ildə Dünya Bankının və Dövlət Neft Fondunun dəstəyi ilə Bakı şəhərində nəşr olunub.

MHŞT üzrə Beynəlxalq Katiblik
Ruseløkkveien 26
0251 Oslo
Norveç (Norway)

Tel.: + 47 222 00 800
Vebsayt: www.eiti.org
E-poçt: secretariat@eiti.org

MHŞT STANDARTI

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	5
Giriş	7
I Bölmə: MHŞT Standartının tətbiqi	9
1 MHŞT prinsipləri	9
2 MHŞT standartını tətbiq edən ölkələr üzrə tələblər	10
3 Qiymətləndirmə üzrə təlimat	35
4 Protokol: Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı	40
II Bölmə: Rəhbərlik və idarəetmə	43
5 Nizamnamə	44
6 MHŞT-nin Aşkarlıq siyasəti	53
7 MHŞT üzrə tərəflərə dair bələdçinin layihəsi	54

ÖN SÖZ

2003-cü ildə MHŞT prinsiplərinin (“MHŞT Prinsipləri”) razılaşdırıldığı 1-ci MHŞT üzrə konfransdan 10 il ötür və bu illər ərzində MHŞT daha da inkişaf etmişdir. MHŞT-nin rəhbər tutduğu Prinsiplərə əsasən, istənilən ölkənin təbii sərvətlərindən əldə edilən gəlirlər onun vətəndaşlarına fayda gətirməlidir və bunun üçün şəffaflıq və hesabatlılığın yüksək standartları tələb olunur. Bu prinsiplər təsdiq olunduqdan sonra bütün üzv ölkələrdə şirkətlərin dövlətə ödənişləri ilə bağlı hesabatlılığında və ölkə hökumətinin əldə etdiyi gəlirlərin hesabatlılığında şəffaflığın minimum səviyyəsini təmin etmək üçün müvafiq qaydalar tərtib olundu.

İlk on il ərzində biz bir çox nailiyyətə imza atmışıq və bu təcrübəyə əsaslanaraq, bütün maraqlı tərəflər başa düşürdü ki, MHŞT Prinsipləri qəbul olunarkən qarşıya qoyduğumuz məqsədlərə daha yaxşı nail olmaq üçün MHŞT Standartını inkişaf etdirməyin vaxtı çatmışdır. Ən əsası isə budur ki, biz ayrıca tələblərin yerinə yetirilməsi prosesindən hər bir üzv ölkədə mineral ehtiyatların hasilatı sahəsində daha yaxşı idarəetməni stimullaşdıran prosesə keçid etməliyik.

MHŞT Standartını təkmilləşdirmək məqsədilə həm MHŞT üzrə İdarə Heyəti, həm də tərəfdaşlarımız iki il ərzində geniş məsləhətləşmələr aparmış və sıx əməkdaşlıq şəraitində fəaliyyət göstərmişlər. Nəticədə isə daha etibarlı və faydalı məlumatların təqdim olunmasını stimullaşdıran, həmçinin ölkələrdə geniş islahatlarla sıx əlaqə yaradan standartlar işlənib hazırlanmışdır. Həmçinin, ciddi islahat problemləri ilə üzləşən ölkələr üçün həddindən ziyadə çətinlik yaratmayan, lakin eyni zamanda başlanğıc nöqtəsindən asılı olmayaraq davamlı təkmilləşməni stimullaşdıran minimum standartın hazırlanması da mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Yeni MHŞT Standartı hazırda mövcud olan MHŞT Qaydalarının əksər tələblərini özündə əks etdirsə də, nisbətən kiçik tələbləri əks etdirməklə əhəmiyyətli dərəcədə yenidən qurulmuş və özündə daha aydın gözləntiləri ehtiva edir. MHŞT Standartlarının işlənilməsi zamanı əsas prinsiplərdən biri təşəbbüsün üzvü olan müxtəlif ölkə vətəndaşlarının maraqlarını daha yaxşı təmin etmək üçün aparılan islahatların xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması olub. MHŞT-yə üzv ölkələrin iş planları üzrə tələblər ona istiqamətlənmişdir ki, MHŞT üzrə hesabatlılıq hər bir ayrıca ölkədə prioritetlər və islahatlar üzərində qurulsun. MHŞT hesabatlarının daha asan başa düşülməsi və istifadə olunması üçün biz yeni tələblər irəli sürməklə çalışmışıq ki, hesabatlar özündə fiskal rejimi, kontraktların prinsiplərini, hasilat, lisenziya prosedurları, gəlirlərin və xərclərin bölüşdürülməsini kimi əsas kontekstual məlumatları əks etdirdirsin. Ümid edirik ki, bu mövzuya maraq göstərən vətəndaşlar həmin informasiyaları mənimsəməklə, daha məlumatlı olacaqlar ki, bu da ictimai müzakirələrin aparılmasına dəstək olacaqdır.

Biz MHŞT hesabatlılığına tələbləri artırmaqla MHŞT hesabatlarının əldə edilmiş gəlirlərə dair hərtərəfli məlumat təqdim etməsinə nail olacağıq. Lakin, bəzi hallarda bu məlumatların etibarlılığını müəyyənləşdirmək çətin olur. Bu baxımdan irəliyə doğru atılan ən böyük addım MHŞT hesabatlarının şirkətlərin ödənişlərini ümumi deyil, hər bir şirkət üzrə ayrıca əks etdirməsidir. Dövlət müəssisələrinə dair yeni müddəaların və MHŞT hesabatlarındakı məlumatların etibarlıq prosedurlarının irəli sürülməsi nəticəsində MHŞT hesabatları həm ödənişlər, həm də gəlirlərə dair daha keyfiyyətli və dürüst məlumatlar açıqlayacaq. Nəhayət, ölkələrin MHŞT üzrə

ÖN SÖZ

fəaliyyətinin tələblərə uyğunluğunu dəyərləndirən Qiymətləndirmə sistemi indi daha da sadələşdirilmişdir ki, bu da MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrdə hasilat sənayesi sahələrində idarəçiliyi təkimilləşdirmək üçün daha çox vaxt və resurslar ayırmağa şərait yaradır.

2009-cu ildə Qətərin paytaxtı Doha şəhərində keçirilmiş MHŞT üzrə Qlobal Konfransda MHŞT hüquqi şəxs kimi təsis edilmiş və MHŞT-nin nizamnaməsini (“MHŞT Nizamnaməsi”) qəbul etməklə, MHŞT Üzvlərinin Assosiasiyası yaradılmışdır. Təcrübə göstərdi ki, MHŞT Nizamnaməsi özünü doğrultmuşdur və yalnız bir neçə kiçik dəyişikliyin edilməsi tələb olunur.

Mürəkkəb məqsədlərə nail olmağa çalışan hər hansı digər təşkilat kimi, MHŞT-nin tətbiqi üzrə tələbləri hazırlamaq üçün bizim təşkilata da müəyyən vaxt lazım olmuşdur və şübhəsiz ki, bu tələblər gələcəkdə daha da təkmilləşdiriləcək. Əldə etdiyimiz təcrübəni və təbii ehtiyatların idarə olunması sahəsində şəffaflığın artırılmasını tələb edən digər konstruktiv irəliləyişləri və əlavə təşəbbüsləri nəzərə alaraq, MHŞT-ni inkişaf etdirmək labüd bir addım idi. Qarşıda duran əsas çətinliklər isə minimal gözləntiləri artıqlaması ilə doğrultmuş ölkələri müəyyən edərək onların təcrübəsini mənimsəmək, habelə MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrin mənafeyi naminə MHŞT-dən daha innovativ tərzdə istifadə olunmasını stimullaşdırmaqdır.

MHŞT-nin sədri olaraq, bu çoxtərəfli prosesdə bəzən çətin olan, lakin daim özünü doğruldan işlərə rəhbərlik etmək mənim üçün şərəfdir. Bütün tərəfdaşlar MHŞT-nin daha səmərəli olmasını dəstəkləyən kompromislərin əldə edilməsi üçün səylə çalışmışlar və mən bu işdə əməyi olan hər bir kəsə son dərəcə minnətdaram. Təbii ehtiyatlar sayəsində əldə olunan sərvətlərdən hər bir vətəndaşın faydalanmasını təmin etmək təkcə MHŞT-nin işi deyil - bu, daha geniş islahatlar tələb edir. Bununla belə, MHŞT çərçivəsində şəffaflıq islahatların icrasına kömək edə bilər. Təbii sərvətləri zəngin olan ölkələrin vətəndaşları üçün əsl faydanı təmin edənə qədər biz hələ xeyli yol keçməliyik. Bu baxımdan mən ümid edir və inanıram ki, yeni MHŞT Standartı bu məqsədə nail olmağımız üçün əhəmiyyətli bir töhfə olacaq və bizi MHŞT Prinsiplərinin yerinə yetirilməsi sahəsində vacib işləri həyata keçirmək üçün birləşdirəcəkdir.

Kler Şot (Clare Short)

MHŞT üzrə İdarə Heyətinin sədri

London, 2 may 2013-cü il

GİRİŞ

MHŞT Standartı iki bölmədən ibarətdir: I bölmə - “MHŞT Standartının tətbiqi” və II bölmə - “Rəhbərlik və İdarəetmə”.

(MHŞT-ni tətbiq edən ölkələri nələr gözləməsi ilə bağlı əlavə məlumatlar əldə etmək üçün 9-cu səhifəyə baxmaq lazımdır).

I bölmədə “MHŞT Standartının tətbiqi” aşağıdakıları ehtiva edir:

2003-cü ildə bütün tərəflər arasında razılaşdırılmış **MHŞT Prinsipləri**. Bu prinsiplər bütün tərəflərin ümumi məqsəd və öhdəliklərini təsvir edir.

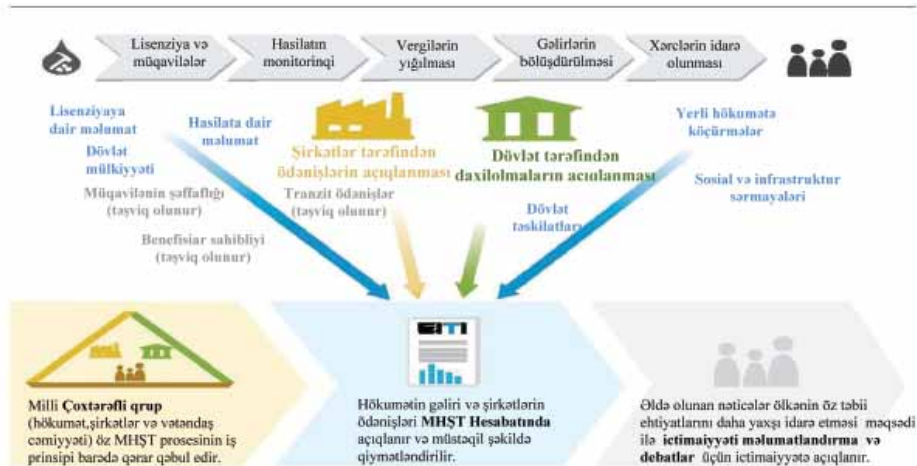
MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrin riayət etməli olduğu **MHŞT Tələbləri**. Bu tələblər daha öncə MHŞT Meyarları, MHŞT Tələbləri və 2011-ci il tarixli MHŞT Siyasət qeydlərində (“MHŞT üzrə siyasət qeydləri”) təsvir edilmiş müddəaları ehtiva edir və birləşdirir.

MHŞT üzrə Qiymətləndiricilər və MHŞT-ni tətbiq edən ölkələr üçün Qiymətləndirmə ilə bağlı göstərişləri əks etdirən **Qiymətləndirmə üzrə bələdçi**. Bu göstərişlər ilk dəfə 2006-cı ildə qəbul edilmiş, daha sonra isə əsaslı surətdə dəyişdirilmişdir.

16 fevral 2011-ci il tarixində MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq edilmiş **“Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı” protokolu**.

II bölmədə “Rəhbərlik və idarəetmə” MHŞT-nin təşkilinə dair qısa müqəddiməni ehtiva edir. Daha sonra bu hissədə MHŞT Üzvləri Assosiasiyasının necə idarə edildiyini göstərən müddəalarla yanaşı, MHŞT Nizamnaməsi də təqdim olunur. 2013-cü ildə MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi MHŞT Aşkarlıq Siyasəti isə MHŞT Nizamnaməsindən sonra əlavə edilib. MHŞT tərəfləri üzrə təlimatın layihə variantı da bu hissəyə daxil edilmişdir.

MHŞT Standartı

I BÖLMƏ

1 MHŞT PRİNSİPLƏRİ

2003-cü ildə Böyük Britaniya hökuməti tərəfindən Londonda təşkil olunan Lankaster Hauz Konfransında müxtəlif ölkələr, şirkətlər və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sektorunda ödəniş və gəlirlərin şəffaflığını artırmaq üçün Prinsiplər Bəyannaməsini qəbul etdilər. Sonradan “MHŞT Prinsipləri” adlandırılan bu sənəd MHŞT-nin əsas qayəsini təşkil edir.

MHŞT Prinsipləri

- 1** Biz inanırıq ki, təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə dayanıqlı inkişafa və yoxsulluğun azaldılmasına kömək edən sabit iqtisadi inkişafın vacib hərəkətverici qüvvəsi olmalıdır. Eyni zamanda bildiririk ki, düzgün idarəetmə olmadıqda, bu, mənfi iqtisadi və sosial təsirlərə səbəb ola bilər.
- 2** Biz təsdiq edirik ki, təbii ehtiyatlardan əldə edilən maddi sərvətlərin ölkə vətəndaşlarının rifahı üçün idarə olunması müstəqil hökumətlərin səlahiyyətindədir və onların milli inkişaf maraqlarına uyğun şəkildə həyata keçirilməlidir.
- 3** Biz qəbul edirik ki, təbii ehtiyatların hasilatından əldə olunan gəlirlər bir çox illər ərzində müntəzəm gəlir axınına çevrilir, və o, qiymətlərdən çox asılı ola bilər.
- 4** Biz qəbul edirik ki, hökumətin gəlir və xərclərinin ictimaiyyət tərəfindən dərk edilməsi zamanla ictimai müzakirələrin keçirilməsinə və dayanıqlı inkişaf üçün müvafiq və real variantların seçilməsinə köməklik edə bilər.
- 5** Biz hökumətlər və mədən sənayesi ilə məşğul olan şirkətlər tərəfindən şəffaflığın təmin olunması, eləcə də dövlət maliyyəsinin idarə olunması və hesabatlılığın daha da gücləndirilməsinin zəruriliyini vurğulayırıq.
- 6** Biz qəbul edirik ki, şəffaflığın daha geniş vüsət alması müqavilə hüququna və qanunlara hörmətlə yanaşma çərçivəsində gerçəkləşdirilməlidir.
- 7** Biz qəbul edirik ki, maliyyə şəffaflığı daxili və xarici birbaşa investisiyalar üçün əlverişli mühit yarada bilər.
- 8** Biz hökumətin bütün gəlir axınlarının və dövlət xərclərinin idarə olunması sahəsində hökumətin vətəndaşlar qarşısında hesabatvermə prinsip və təcrübəsinə inanırıq.
- 9** Biz ictimai həyatda, hökumətin həyata keçirdiyi fəaliyyətlərdə və biznesdə yüksək şəffaflıq və hesabatlılıq standartlarını stimullaşdırmaq əzmindəyik.
- 10** Biz hesab edirik ki, ödəniş və gəlirlərin açıqlanması ilə bağlı fəaliyyətdə ardıcıl yanaşma zəruridir və bu yanaşma həm icra, həm də istifadə baxımından sadə olmalıdır.
- 11** Biz hesab edirik ki, hər hansı konkret ölkədə ödənişlər haqqında məlumatların açıqlanması həmin ölkənin mədən sənayesində fəaliyyət göstərən bütün şirkətlərə də aid edilməlidir.
- 12** Biz hesab edirik ki, həll variantlarının müəyyənləşdirilməsi baxımından hökumətlər və hökumət idarələri, mədən sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlər, ixtisaslaşdırılmış xidmət şirkətləri, çoxtərəfli təşkilatlar, maliyyə qurumları, sərmayədarlar və qeyri-hökumət təşkilatları da daxil olmaqla, bütün maraqlı tərəflər öz mühüm və aktual töhfəsini verə bilərlər.

2 MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

Bu bölməni necə oxumalı?

Bu bölmə MHŞT-ni tətbiq edən ölkələr üzrə tələbləri təsvir edir. Bu ölkələr iki qrupa bölünür: MHŞT-yə namizəd və MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkələr. MHŞT-yə namizədlik MHŞT Standartına vaxtlı-vaxtında əməl etməyi qarşısına məqsəd qoymuş ölkənin müvəqqəti durumudur. MHŞT namizədi olmaq üçün ölkələr aşağıda təsvir olunan tələblərin 1.1 - 1.4 bəndlərinə cavab verdiklərini nümayiş etdirməlidirlər. MHŞT namizədliyi üçün müraciət etməzdən öncə əməl edilməli müddəalar 12-15 səhifələrində ətraflı şəkildə təsvir olunur. MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə olmaq üçün MHŞT-ni tətbiq edən ölkələr Qiymətləndirmə vasitəsilə MHŞT üzrə 1-7-ci tələbləri yerinə yetirdiklərini nümayiş etdirməlidirlər. Tələblərin xülasəsi Cədvəl 1-də verilir.

MHŞT Tələbləri minimal tələblərdir və maraqlı tərəflərin məqbul saydıqları hallarda, MHŞT-ni tətbiq edən ölkələr bu tələbləri artıqlaması ilə yerinə yetirməyə həvəsləndirilirlər. Maraqlı tərəflər tələblərin daha yaxşı yerinə yetirilməsini təmin etmək üçün www.eiti.org internet sahifəsində əlavə təlimat materialları ilə tanış ola bilərlər.

CƏDVƏL 1 MHŞT TƏLƏBLƏRİ

MHŞT aşağıdakıları tələb edir:

- 1 Çoxtərəfli qrup tərəfindən səmərəli nəzarət.
- 2 MHŞT hesabatlarının vaxtlı-vaxtında nəşr edilməsi.
- 3 Həsarat sənayesinin icmalını verən kontekstual məlumatları özündə əks etdirən MHŞT hesabatları.
- 4 Həsarat sənaye sahəsində əldə olunan gəlirlər və neft, qaz və mədən şirkətlərinin hökumətə etdiyi bütün əhəmiyyətli ödənişlər barədə məlumatların hökumət tərəfindən tam açıqlanmasını özündə əks etdirən MHŞT hesabatlarının hazırlanması.
- 5 Beynəlxalq standartların tətbiqi vasitəsilə məlumatların etibarlılığını təsdiq edən zəmanət prosesi.
- 6 Başa düşülən, geniş şəkildə yayılan, ictimaiyyət üçün əlçatan olan və ictimai müzakirələrə töhfə vermək qabiliyyətinə malik olan MHŞT hesabatları.
- 7 Çoxtərəfli qrup əldə edilmiş təcrübə əsasında addımlar atmalı və MHŞT-nin tətbiqi ilə bağlı nəticə və təsirləri təhlil etməlidir.

Bu tələblərin hər biri bu bölmədə tam təfərrüatı ilə təsvir edilmişdir.

MHŞT-yə Qoşulma

MHŞT-ni tətbiq etmək istəyən ölkə MHŞT Namizədi olmaq üçün müraciət etməzdən əvvəl, bir sıra addımlar atmalıdır. Bu addımların xülasəsi Cədvəl 2-də verilir.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

CƏDVƏL 2 TƏŞƏBBÜSƏ QOŞULMAQ ÜÇÜN ADDIMLAR

- 1.1.** Hökumətdən MHŞT-ni tətbiq etmə niyyətinə dair birmənalı ictimai bəyanat vermək tələb olunur.
- 1.2.** Hökumətdən MHŞT-nin tətbiqi üçün yüksək vəzifəli rəsmi şəxsi təyin etmək tələb olunur.
- 1.3.** Hökumətdən vətəndaş cəmiyyəti və şirkətlərlə işləmək öhdəliyi götürmək və MHŞT-nin tətbiq edilməsinə nəzarət etmək üçün Çoxtərəfli qrup təşkil etmək tələb olunur.
- 1.4.** Çoxtərəfli qrupdan xərcləri və müddətləri tam müəyyən edilmiş, MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təyin etdiyi hesabatvermə və Qiymətləndirmə tələblərinə uyğunlaşdırılmış cari iş planı tələb olunur.

Ölkə bu addımları yerinə yetirdikdən sonra MHŞT Namizədi kimi tanınmağı arzu edərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyətinə MHŞT namizədliyi üçün ərizə təqdim etməlidir (bax: Cədvəl 3).

CƏDVƏL 3 MHŞT NAMİZƏDİ OLMAQ ÜÇÜN ƏRİZƏ

Ölkə üzvlüyə qeydiyyat mərhələlərini başa çatdırdıqdan sonra MHŞT Namizədi kimi tanınmağı arzu edərsə, hökumət Çoxtərəfli qrupun dəstəyi ilə standart ərizə formasından istifadə edərək MHŞT namizədliyi üçün ərizə təqdim etməlidir¹. Ərizədə bugünə qədər görülmüş işlər təsvir edilməli və qoşulma üçün tələb olunan addımların yerinə yetirilməsinin başa çatdığını nümayiş etdirən dəlillər təqdim olunmalıdır. Ərizəyə MHŞT-yə cəlb olunmuş hökumətin, vətəndaş cəmiyyətinin və özəl sektorun maraqlı tərəflərinin əlaqə məlumatları da daxil edilməlidir.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti ərizəni nəzərdən keçirəcək və qoşulma addımlarının lazımı qaydada başa çatdırılmasını qiymətləndirəcəkdir. Beynəlxalq Katiblik milli səviyyədə maraqlı tərəflərlə əlaqə saxlayaraq, qeydiyyat prosesində onların

fikirlərini dəqiqləşdirəcək və dəstəkləyici hökumətlərdən, beynəlxalq vətəndaş cəmiyyəti qruplarından, habelə dəstəkləyici şirkət, təşkilat və sərmayədarlardan şərh verməyi tələb edəcəkdir. Beynəlxalq Katiblik hökumətin MHŞT-nin tətbiqi üçün təyin etdiyi rəhbər şəxslə yaxından əməkdaşlıq edərək, hər hansı çatışmazlığı aydınlaşdıracaqdır. Öldə olan hər hansı bu və ya digər məlumatla əsasən, MHŞT üzrə İdarə Heyətinin Təşəbbüsün genişləndirilməsi və Namizədlilik Komitəsi müvafiq vaxt ərzində MHŞT üzrə İdarə Heyətinə ərizənin qəbul edilib edilməməsinə dair tövsiyə verəcək. Son qərarı MHŞT üzrə idarə Heyəti qəbul edir.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT Namizədinin qəbuluna dair qərarları MHŞT üzrə İdarə

Heyətinin yığıncaqlarında qəbul etməyə üstünlük verir. Yığıncaqlar arasında fasilə uzun olarsa, MHŞT üzrə İdarə Heyəti qərarı İdarə Heyətinin sirkulyarı vasitəsilə qəbul etməyi nəzərdən keçirə bilər.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT Namizədini qəbul edərsə, ilkin MHŞT hesabatının nəşri və Qiymətləndirmə üzrə son tarixləri də müəyyən edəcək. Tətbiq edən ölkənin ilk MHŞT Hesabatı ölkənin MHŞT Namizədi kimi qəbul edildiyi tarixdən etibarən 18 ay ərzində nəşr edilməlidir. MHŞT-yə namizəd ölkələrdən MHŞT Namizədi olduqdan iki il yarım sonra Qiymətləndirmə başlamaq tələb olunacaq. Son tarix siyasətləri üzrə əlavə məlumat aşağıda 1.6 bəndində verilir.

1. Beynəlxalq Katiblikdən əldə oluna bilər.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

1

MHŞT-nin 1-ci TƏLƏBİ

MHŞT-nin tələbinə əsasən, Çoxtərəfli qrup səmərəli nəzarəti təmin etməlidir.

İcmal - MHŞT çoxtərəfli nəzarətin olmasını, o cümlədən hökuməti və şirkətləri cəlb edən, habelə vətəndaş cəmiyyətinin tam, müstəqil, fəal və səmərəli iştirakını təmin edən funksional Çoxtərəfli qrupun yaradılmasını tələb edir. Bu tələbin əsas elementləri aşağıda verilir:

(1.1) hökumətin öhdəliyi; (1.2) hökumətin nəzarəti; (1.3) Çoxtərəfli qrupun təşkil edilməsi; və (1.4) MHŞT-nin tətbiqi üçün aydın məqsədli və MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi son tarixlərlə tənzimlənmiş cədvələ malik (razılaşdırılmış) iş planı (1.6-1.8).

1. 1. Hökumətdən MHŞT-ni tətbiq etmək niyyətinə dair birmənalı ictimai bəyanat vermək tələb olunur.

Bəyanat hökumət başçısı, yaxud lazımı qaydada təyin edilmiş səlahiyyətli hökumət nümayəndəsi tərəfindən verilməlidir.

1. 2. Hökumətdən MHŞT-nin tətbiq edilməsi üçün rəhbər şəxsi təyin etmək tələb olunur.

Təyin edilmiş şəxs bütün maraqlı tərəflərin etibarını qazanmalı, MHŞT ilə bağlı tədbirləri müvafiq nazirlik və agentliklərlə əlaqələndirmək üçün lazımı səlahiyyət və azadlığa malik olmalı, habelə MHŞT-nin tətbiqi üçün müvafiq resursları səfərbər edə bilməlidir.

1. 3. Hökumətdən vətəndaş cəmiyyəti və şirkətlərlə işləmək və MHŞT-nin tətbiqinə nəzarət etmək üçün Çoxtərəfli qrup təşkil etmək tələb olunur.

- a) Hökumət, şirkətlər və vətəndaş cəmiyyəti tam, fəal və səmərəli şəkildə MHŞT prosesinə cəlb edilməlidir.
- b) Hökumət qanunlarla, normativlər və inzibati qaydalarla, o cümlədən MHŞT-nin tətbiqinin faktiki təcrübəsi baxımından şirkət və vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı üçün əlverişli mühitin olmasını təmin etməlidir. Çoxtərəfli qrupun üzvləri də daxil olmaqla (lakin onlarla məhdudlaşmayaraq) MHŞT-yə cəlb edilmiş vətəndaş cəmiyyətinin və şirkət nümayəndələrinin fundamental hüquqlarına hörmət bəslənilməlidir.
- c) Hökumət vətəndaş cəmiyyəti və ya şirkətlərin MHŞT prosesində iştirakı üçün heç bir maneə olmamasını təmin etməlidir.
- d) Hökumət MHŞT-nin tətbiqi ilə bağlı ictimai müzakirələri azaldan və ya məhdudlaşdıran tədbirlərə yol verməməlidir.
- e) Çoxtərəfli qrupun üzvləri də daxil olmaqla (lakin onlarla məhdudlaşmamaqla) maraqlı tərəflər:
 - i. Şəffaflıq və təbii ehtiyatların idarə edilməsinə dair fikirlərini sərbəst şəkildə ifadə etmək imkanına malik olmalıdırlar.
 - ii. MHŞT prosesinin layihələndirilməsi, tətbiqi, monitorinqi və

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

qiymətləndirilməsinə yaxından cəlb olunmalı və bu prosesin ictimai müzakirəyə töhfəsini təmin etməlidirlər.

- iii. Bir-biri ilə əlaqə saxlamaq və əməkdaşlıq etmək hüququna malik olmalıdırlar.
- iv. Sərbəst fəaliyyət göstərmək imkanına malik olmalı və məhdudiyətsiz, məcburiyyət olmadan və ya repressiyaya məruz qalmadan, MHŞT barədə öz fikirlərini ifadə edə bilməlidirlər.

f) Çoxtərəfli qrupun (ÇQ) təşkili zamanı hökumət:

- i. Qrupda iştiraka dəvətin açıq və şəffaf olmasını təmin etməlidir.
- ii. Maraqlı tərəflərin müvafiq surətdə təmsil olunmalarını təmin etməlidir. Lakin, bu heç də o demək deyildir ki, tərəflər ÇQ-də bərabər sayda təmsil olunmalıdırlar. ÇQ müvafiq maraqlı tərəflərdən, o cümlədən özəl sektor, vətəndaş cəmiyyəti, həmçinin müstəqil vətəndaş cəmiyyəti qrupları, mətbuat və həmkarlar ittifaqı kimi digər vətəndaş cəmiyyətlərindən, habelə deputatların (parlament üzvlərinin) daxil ola biləcəyi müvafiq dövlət təşkilatlarından ibarət olmalı, lakin onlarla məhdudlaşmamalıdır. Hər bir maraqlı tərəf plüralist və dəyişkən təmsilçilik istəyini nəzərə alaraq, öz nümayəndəsini seçmək hüququna malik olmalıdır. Təyinat prosesi müstəqil olmalı və məcburi xarakter daşımamalı deyildir. MHŞT-yə Çoxtərəfli qrupun üzvləri kimi cəlb edilmiş vətəndaş cəmiyyəti qrupları əməliyyatları və siyasətlərini dövlətdən və/yaxud digər şirkətlərdən asılı olmadan həyata keçirməlidirlər.
- iii. Çoxtərəfli qruplarda yüksək səviyyəli hökumət rəsmiləri təmsil olunmalıdır.
- iv. Qrupun hüquqi bazasının təşkili imkanları nəzərdən keçirilməlidir.

g) Çoxtərəfli qrup öz işi üçün aydın və ictimaiyyətə açıq olan Şərtlər Topplusu (ŞT) hazırlamalıdır. Şərtlər Topplusunda ən azı aşağıdakı müddəalar əks olunmalıdır:

Çoxtərəfli qrupun rolu, vəzifələri və hüquqları:

- i. ÇQ üzvləri öz vəzifələrini yerinə yetirə bilməlidirlər.
- ii. ÇQ vətəndaş cəmiyyəti qrupları və şirkətlərlə səmərəli təbliğat tədbirləri aparmalıdır və bu tədbirlər çərçivəsində maraqlı tərəflər (mətbuat, internet saytı və məktublar vasitəsilə) hökumətin MHŞT-ni tətbiq etmək üçün üzərinə götürdükleri öhdəliklər, habelə şirkətlərin və vətəndaş cəmiyyətinin mərkəzi rolu barədə məlumatlandırılmalıdırlar. Həmçinin, ÇQ MHŞT prosesindən irəli gələn ictimai məlumatı (məsələn: MHŞT Hesabatını) geniş yaymalıdır.
- iii. ÇQ-nin üzvləri öz seçici qrupları ilə əlaqə saxlamalıdırlar.

İş planları, MHŞT Hesabatları və illik fəaliyyət hesabatlarının təsdiqi:

- iv. Çoxtərəfli qrupdan illik iş planlarını, Müstəqil İnzibatçını, Müstəqil İnzibatçı üçün Şərtlər Topplusunu (ŞT), MHŞT Hesabatlarını və illik fəaliyyət hesabatlarını təsdiq etmək tələb olunur.
- v. Çoxtərəfli qrup MHŞT üzrə hesabatvermə prosesinə nəzarət etməli və 3-cü fəsilə uyğun olaraq Qiymətləndirmə prosesinə cəlb olunmalıdır.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

Daxili idarəetmə üzrə qayda və prosedurlar:

- vi. MHŞT tətbiq müddəti ərzində kompleks qərar qəbul etmə prosesinin mövcud olmasını tələb edir və bu zaman, hər bir tərəfi təmsil edən qrupa tərəfdaş kimi yanaşılmalıdır. Çoxtərəfli qrup üzvlərinin hər biri gündəlik üçün məsələ təqdim etmək hüququna malikdir. Çoxtərəfli qrup nümayəndələrinin təyin edilməsi və dəyişdirilməsi, qərarların qəbulu, mandatın müddəti və yığıncaqların keçirilmə tezliyi üzrə prosedur razılaşdırılmalıdır. Bununla yanaşı 1.3(f) tələbində göstərilmiş prinsiplərə uyğun olaraq qrup üzvlərinin dəyişdirilməsini nəzərdə tutan prosedurlar olmalıdır.
- vii. Yığıncaqlara dair kifayət qədər əvvəlcədən tərəflərə bildiriş göndərməli və aidiyyəti sənədlər müzakirə olunmazdan, eləcə də qəbul edilməzdən əvvəl, vaxtli-vaxtında yığıncaq iştirakçılarında paylanmalıdır.
- viii. ÇQ müzakirə və qərarların yazılı qeydlərini aparmalıdır.

1. 4. Çoxtərəfli qrupdan xərcləri tam müəyyən edilmiş və MHŞT üzrə İdarə Heyətinin hesabatvermə və Qiymətləndirmə üzrə təyin etdiyi son tarixlərlə uyğunlaşdırılmış cari iş planı tələb olunur.

İş planı:

- a) MHŞT prinsipləri ilə bağlı olan və hasilat sənayesi üçün milli prioritetləri əks etdirən MHŞT-nin tətbiqinin məqsədlərini təyin etməlidir. Çoxtərəfli qrup MHŞT hesabatlarının əhatə dairəsini və ictimaiyyətin gəlirlər barəsində məlumatlılığını artırmaq və ictimai həyatda, hökumət fəaliyyətlərində və biznesdə yüksək şəffaflıq və hesabatlılıq standartlarını stimullaşdırmaq məqsədilə MHŞT-nin tətbiqini genişləndirəcək innovativ üsulları axtarmalıdır.
- b) Maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələrin nəticələrini əks etdirməli və Çoxtərəfli qrup tərəfindən təsdiqlənməlidir.
- c) Razılaşdırılmış məqsədlərə nail olmaq üçün ölçülə bilən və vaxt məhdudiyətli fəaliyyətlərdən ibarət olmalıdır. MHŞT-nin tətbiqinin əhatə dairəsi məsləhətləşmə prosesində müəyyən edilmiş məqsədlərə uyğunlaşdırılmalıdır. İş planı:
 - i. Dövlət agentlikləri, şirkətlər və vətəndaş cəmiyyətinin imkanları baxımından MHŞT-nin səmərəli tətbiqinə mane olacaq potensial məhdudiyətləri qiymətləndirməli və onların aradan qaldırılması üçün plan təklif etməlidir.
 - ii. MHŞT hesabatlarının əhatə dairəsini, o cümlədən hesabatın texniki aspektlərini, məsələn: məlumatların tamlığını və etibarlılığını (4 və 5-ci tələblərə bax) müəyyən etməlidir.
 - iii. MHŞT-nin tətbiqinə hər hansı mümkün hüquqi və ya normativ maneəni müəyyən etməli və onları aradan qaldırmaq, həmçinin, uyğun olduqda, milli qanunvericilik və tənzimlənməyə MHŞT tələblərinin də daxil edilməsi üzrə planlar hazırlamalıdır.
- d) Razılaşdırılmış iş planının vaxtında tətbiqini təmin etmək üçün maliyyələşdirmənin daxili və xarici mənbələrini və mümkün olduğu yerlərdə texniki yardımı müəyyən etməlidir.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- e) Geniş şəkildə ictimaiyyətə açıqlanmalı, məsələn MHŞT-nin milli internet sahifəsində və/yaxud digər müvafiq nazirlik və agentliklərin internet saytlarında, yazılı media və ya ictimaiyyətin asanlıqla əldə edə biləcəyi yerlərdə yerləşdirilməlidir.
- f) İllik əsasda nəzərdən keçirilməli və yenilənməlidir. İş planını nəzərdən keçirən zaman Çoxtərəfli qrup MHŞT hesabatının təfərrüatı və məzmununu genişləndirməyi, o cümlədən gəlirin idarə edilməsi və xərclər (3.7-3.8), nəqliyyat ödənişləri (4.1.f), diskresion sosial xərclər (4.1.e), xüsusi submilli köçürmələr (4.2.e), benefisiar hüququ (3.11) və müqavilələr (3.12) kimi məsələlərin həllini nəzərə almalıdır. 1.3(g)(viii) tələbinə uyğun olaraq, Çoxtərəfli qrupdan müzakirə və qərarları sənədləşdirmək tələb olunur.
- g) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təyin etdiyi Qiymətləndirmə və hesabatvermə (bax: aşağıda -1.6.) tarixləri ilə uyğunlaşdırılmış, satınalma prosesi və maliyyələşdirmə kimi inzibati xarakterli tələbləri nəzərə alan tətbiq cədvəlini ehtiva etməlidir.

1. 5. Təşəbbüsün uyğunlaşdırılmış tətbiqi.

Çoxtərəfli qrup tətbiq tələblərindən kənara çıxmanı zəruri edən müstəsna şəraitlə üzləşdiyini hesab edərsə, o zaman uyğunlaşdırılmış tətbiq üçün MHŞT üzrə İdarə Heyətinin əvvəlcədən razılığını almalıdır. Bu cür müraciət Çoxtərəfli qrup tərəfindən təsdiq edilməli və İş planında əks etdirilməlidir. Sözügedən müraciətdə uyğunlaşdırılmış tətbiq əsaslandırılmalıdır.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti uyğunlaşdırılmış tətbiqə razılıq verilməsini yalnız müstəsna hallarda nəzərdən keçirəcək. Belə müraciətləri nəzərdən keçirən zaman, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkələr arasında müqayisəli yanaşma zərurətinə və MHŞT Prinsiplərinin saxlanmasına, o cümlədən MHŞT prosesinin kifayət qədər geniş əhatəli olması və MHŞT hesabatının (hərtərəfli və etibarlı olmaqla) ictimai müzakirələrə töhfə verməsinə üstünlük verəcəkdir.

1. 6. MHŞT üzrə hesabatlılığın və Qiymətləndirmənin tarixləri

a) MHŞT hesabatları üçün tarixlər

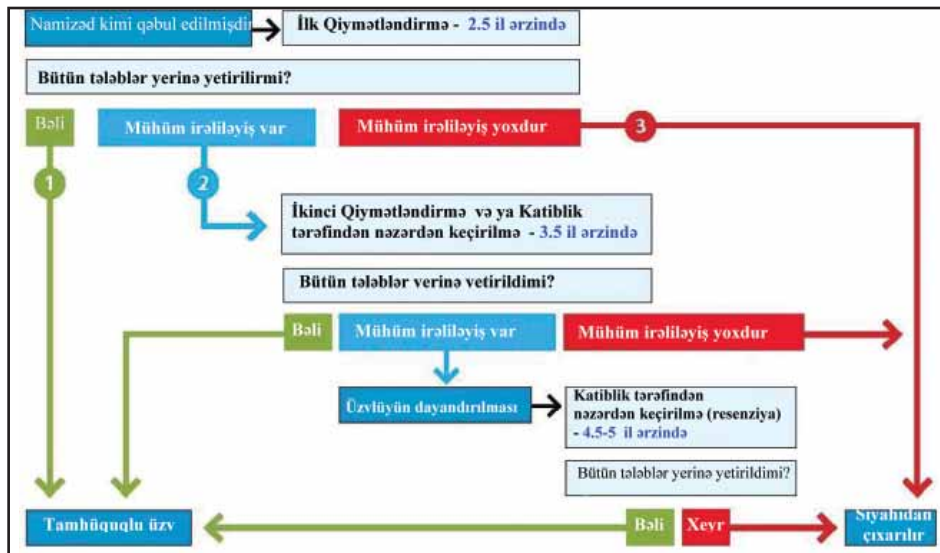
MHŞT hesabatların vaxtılı-vaxtında nəşr olunmasını tələb edir (Tələb 2). MHŞT Hesabatı tələb olunan tarixdə nəşr edilməzsə, ölkənin üzvlüyü müvəqqəti dayandırılacaq. MHŞT üzrə İdarə Heyəti gecikdirilmiş MHŞT Hesabatının son tarixdən etibarən altı ay ərzində nəşr edilməsindən razı qalarsa, bu dayandırılma aradan qaldırılacaqdır. Gecikdirilmiş hesabatlar son tarixdən etibarən altı ay ərzində nəşr edilməzsə, ölkənin üzvlüyünün dayandırılması sonuncudan əvvəlki hesabat ilindən gec olmayan məlumatlardan ibarət MHŞT Hesabatını nəşr etdirənə qədər qüvvədə qalacaq (Tələb 2). Üzvlüyün dayandırılması bir ildən artıq davam edərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkəni siyahıdan siləcəkdir.

b) MHŞT Qiymətləndirməsinin son tarixləri

Tətbiq edən ölkələr tətbiqin MHŞT Standartına uyğun gəldiyini müəyyən etmək üçün müntəzəm olaraq Qiymətləndirmə aparmalıdırlar (bax fəsil 3).

Qiymətləndirmənin son tarixləri Şəkil 1-də verilir.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

MHŞT-yə Namizəd ölkələrdən MHŞT Namizədi olduqları tarixdən etibarən iki il yarım ərzində Qiymətləndirməni başlamaq tələb olunur. Qiymətləndirmə nəticəsində müəyyənləşdirilir ki: ölkə (1) Tamhüquqlu üzv statusuna layiqdir; (2) Tamhüquqlu üzv statusuna layiq deyil, lakin əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edib; yaxud (3) Tamhüquqlu üzv statusuna layiq deyil və heç bir əhəmiyyətli irəliləyiş əldə edə bilməyib (yuxarıdakı cədvələ baxın). Ölkə MHŞT-də Namizədliliyi qəbul etdiyi tarixdən etibarən beş il müddətindən çox olmayaraq MHŞT Namizədi statusunu saxlaya bilər². Ölkə Namizəd olduğu tarixdən etibarən üç il yarım müddətinə Tamhüquqlu üzv statusunu qazana bilməzsə, onda həmin ölkə son düzəliş tədbirləri görülmə müddət ərzində üzvlüyü müvəqqəti dayandırılmış Namizəd ölkə statusu alacaq.

MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv: Qiymətləndirmə ölkənin bütün tələbləri yerinə yetirdiyini göstərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti həmin ölkəni MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə kimi təyin edəcək. MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə bu Tamhüquqlu üzvlük statusunu saxlamaq üçün MHŞT prinsip və tələblərinə riayəti davam etdirməlidir. MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkələrdən hər üç ildən bir Qiymətləndirmə aparmaq tələb olunur.

Ölkə MHŞT-yə Tamhüquqlu üzvlük statusunu aldıqdan sonra MHŞT-ni tətbiq etməsinin tələb olunan standartdan aşağı səviyyəyə düşməsi ilə bağlı narahatlıq yaranarsa, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkənin yenidən Qiymətləndirmədən və ya Katiblik qiymətləndirməsindən keçməsinə tələb edə bilər. Maraqlı tərəflər Tamhüquqlu üzvlük statusunun yenidən nəzərdən keçirilməli olduğunu vacib hesab edərlərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyətinə müraciət edə bilərlər. Bu müraciət maraqlı tərəflərin MHŞT üzrə İdarə Heyətinə seçilmiş nümayəndə(lər)si vasitəsilə təqdim edilə bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti vəziyyəti nəzərdən keçirəcək və vaxtından qabaq Qiymətləndirmə və ya katibliyin qiymətləndirməsini tələb etmək qərarını qəbul edəcək. Bu Qiymətləndirmənin nəticələrindən asılı olaraq, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkənin statusunu müəyyən edəcəkdir.

2. Ölkənin Qiymətləndirmə prosesinə sərf etdiyi vaxt maksimum namizədlilik müddətinə daxil deyil.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

MHŞT üzrə İdarə Heyəti bundan əvvəl Tamhüquqlu üzv statusuna malik olan ölkəni yenidən MHŞT namizədi təyin etmək, xüsusi düzəliş tədbirlərini müəyyən etmək, yaxud ölkənin üzvlüyünü müvəqqəti dayandırmaq və ya ölkəni siyahıdan silmək hüququnu özündə saxlayır. Tamhüquqlu üzv ölkə bu cür üzvlük tələbinə cavab vermədikdə, lakin əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etdikdə, yaxud növbəti Qiymətləndirmə zamanı hiss oluna bilən irəliləyiş aşkar edilmədikdə, aşağıda verilmiş prosedurlar tətbiq olunacaq.

Əhəmiyyətli irəliləyiş: Ölkənin əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etdiyinə dair İdarə Heyəti tərəfindən qərar verilməsi üçün Qiymətləndirmə və ya katibliyin qiymətləndirməsi çərçivəsində nümayiş etdirməlidir ki, həmin ölkə MHŞT-nin yeddi tələbinin hamısını yerinə yetirmək üçün ən azı əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etmişdir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti əhəmiyyətli irəliləyişi qiymətləndirən zaman aşağıdakıları nəzərdən keçirəcək:

- (1) MHŞT prosesi, xüsusilə də Çoxtərəfli qrupun fəaliyyəti və hökumətin aydın və qəti öhdəçiliyi.
- (2) MHŞT Hesabatının statusu və keyfiyyəti, o cümlədən 2-ci Tələbə uyğun olaraq hesabatvermə prosesinin vaxtlı-vaxtında yerinə yetirilməsi baxımından əhəmiyyətli irəliləyiş və (mümkün hallarda) MHŞT tətbiqini təkmilləşdirmək üçün verilən tövsiyələrin həyata keçirilməsi.

Birinci Qiymətləndirmə MHŞT Namizədinin MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv statusunu almaq üçün əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etdiyini, lakin tələblərin hamısını yerinə yetirmədiyini göstərsə, ölkə daha on iki ay müddətinə MHŞT Namizədi statusunda qalacaq və MHŞT üzrə İdarə Heyəti bu müddət ərzində ölkənin uyğunluğa nail olmaq üçün görməli olduğu təshihedici tədbirləri təyin edəcəkdir. Daha sonra Tamhüquqlu üzvlük ikinci Qiymətləndirmə çərçivəsində qiymətləndiriləcək. Tamhüquqlu üzvlüyə nail olmaq üçün təshihedici tədbirlər cəld və obyektiv şəkildə qiymətləndirilə bilsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti Katibliyin qiymətləndirməsini ikinci Qiymətləndirməyə alternativ variant kimi istifadə etməyin mümkünlüyünü nəzərdən keçirəcək.

İkinci Qiymətləndirmə və ya Katibliyin qiymətləndirilməsi ölkənin əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etdiyini, lakin Tamhüquqlu üzvlüyə nail olmadığını təsdiq edərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkənin üzvlüyünü dayandıracaq və ölkənin Tamhüquqlu üzvlüyə nail olmaq üçün görməli olduğu bərpa tədbirlərini təyin edəcəkdir. Katibliyin qiymətləndirməsi bərpa tədbirlərinin başa çatdırıldığını təsdiq edərsə və MHŞT üzrə İdarə Heyəti çatışmayan MHŞT tələblərinin yerinə yetirildiyindən razı qalarsa, üzvlük bərpa olunacaqdır. Üzvlük on iki aydan çox dayandırılarsa, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkəni üzvlükdən çıxaracaq. 1.7(a) tələbinə uyğun olaraq, davamlı irəliləyiş hallarında və bərpa tədbirlərinin həyata keçirilməyən qismi cüzi olduqda və həmin tədbirləri operativ şəkildə yerinə yetirmək mümkün olduqda, İdarə Heyəti üzvlüyün müvəqqəti dayandırılmasını daha altı ay, yəni maksimum beş il namizədlik müddəti başa çatana qədər uzada bilər.

Əhəmiyyətli irəliləyişin olmaması: Əgər İdarə Heyəti ölkənin Qiymətləndirmə və ya Katibliyin qiymətləndirməsi çərçivəsində MHŞT-nin bütün yeddi tələbinə riayət olunması baxımından ən azı əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etmədiyini müəyyən edərsə, ölkə siyahıdan silinəcək.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

c) İllik fəaliyyət hesabatları

Çoxtərəfli qruplardan illik fəaliyyət hesabatlarını nəşr etmək tələb olunur (Tələb 7.2). Əvvəlki il üzrə fəaliyyətlərə dair hesabat növbəti il iyulun 1-nə qədər nəşr olunmalıdır. MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT-yə yeni namizəd ölkələr üçün müvafiq son tarixlər təyin edəcək. İllik fəaliyyət hesabatı bu son tarixdən etibarən altı ay ərzində, yəni növbəti ilin 31 dekabr tarixinə qədər nəşr edilməzsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti bu çatışmazlıq aradan qaldırılana, yəni fəaliyyət hesabatı qənaətbəxş səviyyədə nəşr olunana qədər ölkənin namizədliyini dayandıracaqdır.

d) Vaxtın uzadılması

Tətbiq edən ölkə yuxarıdakı (a), (b) və (c) bəndlərində göstərilmiş son tarixlərə əməl edə bilmədiyi hallarda vaxtın uzadılması üçün müraciət edə bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti vaxtın uzadılması ilə bağlı hər hansı müraciəti qiymətləndirən zaman aşağıdakıları tələb edəcək:

1. Müraciət son tarixdən qabaq təqdim edilməli və Çoxtərəfli qrup tərəfindən təsdiq olunmalıdır.
2. Çoxtərəfli qrup son tarixə əməl etmək üçün əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etdiyini və gecikmənin müstəsna şəraitlə bağlı olduğunu nümayiş etdirməlidir. Əhəmiyyətli irəliləyişin qiymətləndirilməsi zamanı MHŞT üzrə İdarə Heyəti aşağıdakıları nəzərdən keçirəcək:
 - (i) MHŞT prosesi, xüsusilə də Çoxtərəfli qrupun fəaliyyəti və hökumətin aydın və qəti əzmkarlığı.
 - (ii) MHŞT Hesabatının statusu və keyfiyyəti, o cümlədən 2-ci Tələbə uyğun olaraq hesabatvermə prosesinin vaxtlı-vaxtında yerinə yetirilməsi baxımından əhəmiyyətli irəliləyiş və hesabatverməni təkmilləşdirmək üçün verilən tövsiyələrin həyata keçirilməsi.
3. Müstəsna şərait(lər) Çoxtərəfli qrupun təqdim etdiyi müraciətdə izah edilməlidir.
4. Vaxtın uzadılması namizədlik statusunun maksimum müddətini artırmır.

1. 7. Üzvlüyün müvəqqəti dayandırılması

a) MHŞT üzrə Prinsip və Tələblərin pozulması nəticəsində üzvlüyün müvəqqəti dayandırılması.

Standartı tətbiq edən ölkənin MHŞT üzrə Prinsip və Tələblərə əməl etmədiyi müəyyən edilərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti həmin ölkənin üzvlüyünü müvəqqəti dayandıracaq və ya ölkəni üzvlərin siyahısından çıxaracaqdır. 1.6 Tələbinə uyğun olaraq, bura ölkənin MHŞT hesabatlarını vaxtlı-vaxtında təqdim etməməsi, illik fəaliyyət hesabatlarını nəşr olunmaması və / yaxud MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təyin etdiyi son tarix üçün MHŞT Tələblərinə uyğunluğu təmin etməməsi kimi hallar daxildir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT üzrə Prinsip və Tələblərə əməl edilmədiyindən narahat olarsa, Beynəlxalq Katibliyə vəziyyətə dair məlumat toplamağı və MHŞT üzrə İdarə Heyətinə hesabat verməyi tapşırı bilər.

Standartı tətbiq edən ölkənin üzvlüyünün dayandırılması müvəqqəti mexanizmdir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti standartı tətbiq edən ölkəyə MHŞT Standartının

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

pozulması hallarını aradan qaldırmaq üçün on iki ay vaxt təyin edəcək. Bu vaxtın sonuna problem kimi qoyulan məsələ MHŞT üzrə İdarə Heyətinin məqbul saydığı səviyyədə həll edilməzsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkəni üzvlük siyahısından çıxaracaqdır. Üzvlüyün dayandırılması Tamhüquqlu üzvlüyə nail olmadan ikinci Qiymətləndirmədən sonra baş verərsə, onda MHŞT üzrə İdarə Heyəti üzvlüyün dayandırılmasını daha altı ay müddətinə, yəni maksimum beş illik Namizədlik statusu müddətinə qədər uzada bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti üzvlüyün dayandırılması vaxtının uzadılmasını yalnız davamlı irəliləyiş hallarında, bərpa tədbirlərinin həyata keçirilməyən qismi cüzi olduqda və həmin tədbirləri operativ şəkildə yerinə yetirmək mümkün olduqda nəzərdən keçirəcək.

b) Siyasi qeyri-sabitlik və ya münaqişə ilə bağlı üzvlüyün müvəqqəti dayandırılması.

Siyasi qeyri-sabitlik və ya münaqişə ölkənin MHŞT-nin Prinsip və Tələbləri üzrə mühüm məsələlərə riayət etməsinə ciddi maneçilik törədərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkələrin üzvlüyünü müvəqqəti dayandırmaq qərarı verə bilər. Həmçinin, müstəsna siyasi qeyri-sabitlik və ya münaqişə ilə üzləşən ölkələr üzvlüyün müvəqqəti dayandırılması üçün könüllü olaraq müraciət edə bilərlər. Belə hallarda, hökumət üzvlüyün dayandırılması barədə ərizəni MHŞT üzrə İdarə Heyətinə təqdim etməlidir. Hökumətin ərizəsində ÇQ-nin fikirləri də əks olunmalıdır.

Ölkələrin üzvlüyü siyasi qeyri-sabitlik və ya münaqişə ilə bağlı (müvəqqəti) dayandırıldığı hallarda, bu cür üzvlüyün (müvəqqəti) dayandırılma müddəti maksimum namizədlik dövrünə aid edilməyəcək. MHŞT üzrə İdarə Heyəti vəziyyəti müntəzəm surətdə yoxlayacaq və nəzərdə saxlayacaqdır.

c) Üzvlüyün bərpası

Hökumət istənilən vaxt üzvlüyün bərpası üçün müraciət edə bilər. Ərizədə bütün tərəflərin MHŞT-nin tətbiqini və Qiymətləndirmə prosesini yenidən başlamaq üçün razılıq verdikləri mərhələlər və Tamhüquqlu üzvlüyə nail olmaq üçün iş planı sənədləşdirilməlidir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti üzvlüyün müvəqqəti dayandırılmasına səbəb olmuş halların aradan qaldırılmasından razı qalarsa, üzvlük bərpa ediləcək. Üzvlüyün bərpası zamanı MHŞT üzrə İdarə Heyəti müvafiq qaydada yeni hesabatvermə və son Qiymətləndirmə tarixlərini nəzərdən keçirə bilər. Prosesin bütün mərhələlərində MHŞT üzrə İdarə Heyəti onu narahat edən məsələlərə və qərarlara dair informasiyaların Təşəbbüsü tətbiq edən ölkəyə aydın şəkildə çatdırılmasını təmin etməlidir.

Üzvlüyü dayandırılmış ölkələr bu müddət ərzində üzvlüyü dayandırılmış MHŞT-yə namizəd ölkə və ya üzvlüyü dayandırılmış MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə kimi nəzərdən keçiriləcək və onun üzvlüyünün dayandırılması statusu aydın şəkildə MHŞT-nin internet saytında və digər müvafiq yerlərdə nümayiş etdiriləcəkdir.

1. 8. Siyahıdan çıxarılma (Üzvlükdən çıxarılma)

Siyahıdan çıxarılma, yəni ölkənin MHŞT tətbiq edən ölkə statusunun ləğv edilməsi aşağıdakı hallarda baş verir:

- (1) 1.7(a) Tələbinə uyğun olaraq standartı tətbiq edən ölkənin üzvlüyü dayandırılmışdırsa və bu məsələ razılaşdırılmış tarixdə MHŞT-nin məqbul

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

saydığı səviyyədə aradan qaldırılmamışdırsa.

(2) 1.6(b) Tələbinə uyğun olaraq MHŞT üzrə İdarə Heyəti ölkənin MHŞT-nin tətbiqində əhəmiyyətli irəliləyiş etmədiyi qənaətinə gələrsə.

MHŞT-ni tətbiq edən ölkənin MHŞT-nin Prinsip və Tələbləri üzrə vacib məsələlərə əməl etmədiyi müəyyən edilərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti həmin ölkəni üzvlük siyahısından çıxara bilər. Siyahıdan çıxarılmış ölkə istənilən vaxt MHŞT-yə namizədlik üçün ərizə verə bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT üçün namizədlik ərizələrinin qiymətləndirilməsində tətbiq olunan razılaşıdırılmış prosedurlardan istifadə edəcək və MHŞT-nin tətbiqində əvvəlki təcrübəni, o cümlədən səmərəli tətbiqə mane olan amilləri və təshihəedici tədbirlərin tətbiqini qiymətləndirəcəkdir.

1. 9. Apelyasiyalar

MHŞT-ni tətbiq edən üzv ölkə MHŞT üzrə İdarə Heyətinə üzvlüyün dayandırılması, siyahıdan çıxarılma və ya Qiymətləndirmədən sonra MHŞT Namizəd və ya MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə kimi təyin olunması qərarına yenidən baxılması üçün müraciət edə bilər. Belə müraciətlərə cavab olaraq, MHŞT üzrə İdarə Heyəti bu cür hallar üzrə faktları, MHŞT-nin bütövlüyünü qoruma zərurətini və ölkələr arasında eyni münasibət prinsipini nəzərə alacaq. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarı qətidir. Sözügedən ölkə Nizamnamənin 8-ci maddəsində göstərilmiş bildiriş müddətlərindən əvvəl, MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarına dair Üzvlərin növbəti ümumi yığıncağında iddia təqdim edə bilər.

2

MHŞT-nin 2-ci TƏLƏBİ

MHŞT hesabatların vaxtlı-vaxtında nəşr olunmasını tələb edir.

İcmal - MHŞT Hesabatları müntəzəm olaraq nəşr edildikdə və operativ məlumatları əhatə etdikdə, daha yararlı və məqsəduyğun olur. 2-ci tələb MHŞT Hesabatlarının vaxtlı-vaxtında təqdim edilməsi üçün son tarixləri təyin edir.

- 2.1. MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrdən ilk MHŞT hesabatını MHŞT Namizədi kimi qəbul edildikdən sonra 18 ay ərzində hazırlamaq tələb olunur. Bundan sonra MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrdən hər il MHŞT hesabatı hazırlamaq tələb olunacaq.
- 2.2. MHŞT Hesabatları sonuncudan əvvəlki hesabat ilindən gec olmayan dövrü əhatə etməlidir, yəni 2014-cü il təqvim/maliyyə ilində nəşr edilmiş MHŞT Hesabatı 2012-ci təqvim/maliyyə ilindən əvvəlki yox, sonrakı məlumatlara əsaslanmalıdır. Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatlarını mümkün qədər tez nəşr etməyə səy göstərməlidir. MHŞT Hesabatı xeyli gecikdirildiyi hallarda, Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatlarının aralıq hesabat müddətləri üçün də verildiyini təmin etmək məqsədi ilə tədbir görməlidir ki, hər bir il hesabat çərçivəsində əhatə edilsin.
- 2.3. Çoxtərəfli qrupdan MHŞT Hesabatı ilə əhatə edilən hesabat müddətinin razılaştırılması tələb olunur.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

3

MHŞT-nin 3-cü TƏLƏBİ

MHŞT-nin bu tələbinə əsasən, MHŞT Hesabatları mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrinə dair kontekstual məlumatları özündə ehtiva etməlidir.

İcmal – MHŞT Hesabatları aydın başa düşülən və ictimaiyyət üçün faydalı olmaq məqsədilə hasilat sənayesi ilə bağlı ictimaiyyətə açıq olan kontekstual məlumatla müşayiət edilməlidir. Bu hissədə hüquqi və fiskal rejimin xülasəsinə (3.2); həmçinin mineral ehtiyatlarının hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrinin icmalına (3.3); mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrinin iqtisadiyyata verdiyi töhfəsinə (3.4); hasilatın həcminə (3.5); dövlətin mineral ehtiyatını hasil edən sənayelərdə iştirakına (3.6); gəlirlərin bölüşdürülməsinə və davamlılığına (3.7-3.8); lisenziyaların qeydiyyat siyahılarına və lisenziya təyinatlarına (3.9-3.10); benefisiar sahibliyinə (3.11) və müqavilələrə (3.12) dair məlumatlar əks etdirilməlidir. Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatları üçün kontekstual məlumatları kimin hazırlayacağına (3.1) dair qərar verməlidir.

3.1. Kontekstual məlumatın tərtibi

Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatı üçün kontekstual məlumatın hazırlanmasına dair prosedur və vəzifələri razılaşdırılmalıdır. Məlumatın mənbəyi aydın şəkildə göstərilməlidir.

3.2. MHŞT Hesabatında hasilat sənayesini tənzimləyən hüquqi normalar və fiskal rejimi təsvir edilməlidir.

- Bu məlumata fiskal rejim, o cümlədən fiskal öhdəliklər üzrə xülasə, müvafiq qanun və qaydaların icmalı və aidiyyəti dövlət agentliklərinin rol və vəzifələrinə dair məlumat daxil olmalıdır.
- Hökumət islahatlar apardığı hallarda, Çoxtərəfli qrup həmin islahatları MHŞT Hesabatında əks olunmasını təşfiq etməlidir.

3.3. MHŞT Hesabatlarında hasilat sənayelərinin, həmçinin həmin sahələrdə istənilən əhəmiyyətli kəşfiyyat işlərinin icmalı verilməlidir.

3.4. MHŞT Hesabatlarında hesabatın əhatə etdiyi maliyyə ili ərzində hasilat sənayelərinin iqtisadiyyata töhfəsi (mümkün hallarda) barədə məlumatlar açıqlanmalıdır.

Bu məlumatlara aşağıdakıların daxil olması gözlənilir:

- Hasilat sənayesinin miqyası mütləq ifadəsinə və ÜDM-də xüsusi çəkisinə, o cümlədən qeyri-rəsmi bölmənin fəaliyyətinə dair qiymətləndirmə məlumatları.
- Hasilat sənayesində dövlət məcmu gəlirinin (o cümlədən vergilər, royalti, bonuslar, komisiyon haqlar və digər ödənişlər) mütləq ifadəsinə və dövlətin ümumi gəlirlərində xüsusi çəkisinə dair məlumatlar.
- Hasilat sənayesinin ixracatının mütləq ifadəsi və ümumi ixracatdakı payına dair məlumatlar.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- d) Hasilat sənayesində məşğulluq göstəricilərinin mütləq ifadəsi və onun ümumi məşğulluqda xüsusi çəkisinə dair nisbi məlumatlar.
- e) Hasilatın cəmləşdiyi əsas bölgələr/sahələr.

3.5. MHŞT Hesabatı əhatə etdiyi maliyyə ili hasilatla bağlı aşağıdakı məlumatları açıqlamalıdır:

- a) Ümumi hasilat həcmi, növlər üzrə məhsulların dəyəri və uyğun gələn hallarda ştat/bölgələr üzrə hasilatın dəyəri.
- b) Ümumi ixrac həcmi, növlər üzrə məhsulların ixracatın dəyəri və uyğun gələn hallarda ştat/bölgə üzrə ixracın dəyəri.

3.6. Dövlətin hasilat sənayesində iştirakı əhəmiyyətli gəlir ödənişlərinin artmasına səbəb olursa, MHŞT Hesabatına aşağıdakılar daxil edilməlidir:

- a) Hökumət və dövlət müəssisələri (DM) arasında maliyyə münasibəti ilə əlaqədar üstünlük təşkil edən qayda və təcrübələrin izahatı, məs.: dövlət müəssisələri ilə hökumət arasında vəsaitlərin köçürülməsi, bölüşdürülməmiş gəlirlər, təkrar investisiya və üçüncü tərəfin maliyyələşdirilməsi.
- b) Dövlət müəssisələrinin sosial xidmətlər, ictimai infrastruktur, yanacaq subsidiyaları və dövlət borcunun ödənilməsi kimi kvazi-fiskal xərclərinin açıqlanması. Çoxtərəfli qrupdan digər ödənişlər və gəlir axınlarında müvafiq səviyyədə şəffaflığı təmin etmək, hesabatvermə prosesini hazırlamaq və DM-nə törəmə və birgə müəssisələri də daxil etmək tələb olunur.
- c) Hökumətin və dövlət təşkilatlarının ölkənin neft, qaz və mədən sektorunda fəaliyyət göstərən dağ-mədən, neft və qaz şirkətlərində, o cümlədən dövlət təşkilatlarının filiallarında və birgə müəssisələrində olan benefisiar sahibliyi səviyyəsinin dəyişməsi, eləcə də sahiblik səviyyəsinin hesabat dövrü ərzində dəyişməsi ilə bağlı açıqlamalar. Bu məlumata onların nizamnamə kapitalındakı payına aidiyyəti olan şəraitə dair məlumat, həmçinin layihə dövrünün müxtəlif mərhələlərində xərcləri ödəmək cavabdehliyi, məs.: tam ödənməmiş nizamnamə kapitalı, sərbəst kapitalı və reallaşdırılan faizlər daxil olmalıdır. MHŞT Hesabatı müddətində hökumət və dövlət müəssisələrinin sahiblik səviyyəsində dəyişikliklər baş verərsə, hökumətdən və dövlət müəssisələrindən transaksiyanın şərtlərini, o cümlədən qiymətləndirmə və gəlirlərə dair təfərrüatları açıqlamaq gözlənilir. Hökumət və dövlət müəssisələri ölkə daxilində fəaliyyət göstərən mədən, neft və qaz şirkətlərinə kredit və ya kredit zəmanəti verdikləri hallarda, bu əməliyyatların təfərrüatları MHŞT Hesabatında açıqlanmalıdır.

3.7. MHŞT Hesabatı hasilat sənayesindən daxil olan gəlirlərin bölüşdürülməsini təsvir etməlidir.

- a) MHŞT Hesabatında hasilat sənayesi üzrə hansı (dəyər və ya natura ifadəsində) gəlirlərin milli büdcədə qeyd edildiyi əks olunmalıdır. Gəlirlər milli büdcədə qeyd edilmədikdə, bu gəlirlərin necə bölüşdürülməsi izah olunmalı, müvafiq maliyyə hesabatlarına (məs.: müstəqil rifah və inkişaf fondları, sub-milli hökumətlər, dövlət şirkətləri və digər büdcədən kənar təşkilatların hesabatlarına) istinadlar edilməlidir.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- b) Çoxtərəfli qruplar milli gəlirlərin təsnifatı sisteminə və BVF-nun Dövlət Maliyyə Statistika Məcmuəsi (IMF Government Finance Statistics Manual) kimi beynəlxalq standartlara istinad etməyə təşviq olunurlar.

3.8. Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatına gəlirlərin idarə edilməsi və xərclər barədə əlavə məlumatın, o cümlədən aşağıdakıların daxil edilməsinə həvəsləndirilir:

- a) Xüsusi proqramlar və ya coğrafi bölgələr üçün ayrılmış hasilat gəlirlərinin təsviri. Bura həmin gəlirlərin istifadə edilməsinin səmərəliliyini və hesabatlılığını təmin etmək üçün metodların təsviri daxil olmalıdır.
- b) Ölkə büdcəsinin və audit proseslərinin təsviri və maliyyələşdirmə, xərclər və audit hesabatlarına dair mövcud ictimai məlumatlara istinadlar.
- c) Gəlirlərin davamlılığı və resurslardan asılılıq məsələlərinin ictimaiyyət tərəfindən başa düşülməsinə və müzakirəsinə imkan yaradan, müntəzəm əldə olunan hökumət məlumatları. Bura gələcək illərin büdcə tsiklləri və planlaşdırılan hasilat, xam məhsulun qiymətləri və hasilat sənayesindən alınan gəlir proqnozları və hasilat bölməsindən gözləniləcək maliyyə gəlirlərinin payları üzrə ehtimallar daxil ola bilər.

3.9. Lisenziyaların qeydiyyatı

- a) Bu məzmununda lisenziya anlayışı hökumətin neft, qaz və/yaxud mineral ehtiyatların kəşfiyyatı və ya hasilatı üçün şirkət(lər)ə və ya fiziki şəxs(lər)ə verdiyi hər hansı lisenziya, lizinq, mülkiyyət hüququ, icazə və ya konsessiyanı bildirir.
- b) MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrdən MHŞT Hesabatında əhatə olunan şirkətlərə aid hər bir lisenziya münasibətdə aşağıdakı məlumatları (vaxtlı-vaxtında və hərtərəfli şəkildə) təmin edən və ictimaiyyət üçün açıq olan reyestr və ya kadastr sistem(lər)i nə malik olmaq tələb olunur:
- Lisenziya sahibi (sahibləri).
 - Lisenziya ilə əhatə olunan sahənin koordinatları.
 - Lisenziya üçün ərizə tarixi, lisenziyanın verilmə tarixi və qüvvədə olma müddəti.
 - Hasilat lisenziyası hallarında, hasil olunan məhsul.

Lisenziya reyestri və ya kadastrında bütün müəssisələrə, o cümlədən MHŞT Hesabatına daxil edilməmiş, yəni ödənişləri razılaşdırılmış əhəmiyyətlik həddindən aşağı olan şirkət və fiziki şəxslərə, yaxud qruplara məxsus lisenziyalar dair məlumat daxil edilməlidir. Belə hərtərəfli açıqlamaya mane olan hər hansı ciddi hüquqi və ya praktiki maneələr, o cümlədən belə maneələri aradan qaldırma yolları üzrə dövlət planları və buna nail olmaq üçün nəzərdə tutulan vaxt müddəti MHŞT Hesabatında sənədləşdirilməli və izah edilməlidir.

- c) 3.9(b) bəndində qeyd edilmiş məlumat artıq ictimaiyyətə açıqlanıbsa, MHŞT Hesabatına istinadı və ya elektron keçidi (“link”) daxil etmək kifayətdir. Bu cür reyestr və ya kadastrların olmadığı və ya natamam olduğu hallarda, MHŞT Hesabatı ictimaiyyətə məlum olmayan hər hansı məlumatı açıqlamalı və sənədlərlə

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

bu sistemləri gücləndirmək üçün cəhdlər artırılmalıdır. Eyni zamanda isə MHŞT Hesabatına yuxarıdakı 3.9(b) bəndində verilmiş məlumat daxil edilməlidir.

3.10. Lisenziyaların təyinatı

- a) Tətbiq edən ölkələrdən MHŞT Hesabatına daxil edilmiş şirkətlərə aid lisenziyaların verilməsi və ya digər şəxsə ötürülməsinə dair məlumatı, o cümlədən lisenziyanın verilməsi və ya ötürülməsi prosesinin təsvirini; tətbiq edilmiş texniki və maliyyə meyarını; verilmiş və ya ötürülmüş lisenziyanı alan tərəf(lər)ə, həmçinin müvafiq hallarda, konsorsium üzvlərinə dair məlumatı; lisenziya verilmələrini və ötürülmələrini hüquqi və tənzimləyici çərçivədən ciddi yayınmanı açıqlamaq tələb olunur.
- b) Lisenziyalar MHŞT Hesabatının əhatə etdiyi hesabat dövründə tender prosesi vasitəsilə verilsə, hökumətdən tender iştirakçılarının adını və tender meyarlarını açıqlamaq tələb olunur.
- c) Yuxarıdakı 3.10(a) və 3.10(b) bəndlərində tələb olunan məlumatlar artıq ictimaiyyətə açıqdırsa, MHŞT Hesabatına istinad və ya elektron keçid (“link”) daxil etmək kifayətdir.
- d) Çoxtərəfli qrup lisenziyaların təyinatına dair əlavə məlumatı, o cümlədən bu sistemlərin təsir və səmərsinə dair şərhləri MHŞT Hesabatına daxil edə bilər.

3.11. Benefisiar sahiblik

- a) Bu MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrə mədən sənayesində kapitala sərmayə qoyan və ya fəaliyyət göstərənlərin, o cümlədən korporativ təşkilatların benefisiar sahib(lər)inin və sahiblik səviyyəsinin reyestrinə dair məlumatların ictimai əlçatanlığını təmin etmək üçün tövsiyə olunur. Bu məlumatlar artıq ictimaiyyətə açıqdırsa (məs.: korporativ tənzimləyici və ya birjalara ərizə verməklə), MHŞT bu məlumatı əldə etmə yollarına dair bələdçini verməlidir.
- b) Belə reyestr və ya kadastrların olmadığı və ya natamam olduğu hallarda, MHŞT-nin tətbiq edən ölkələrin bu prosesdə iştirak edən şirkətlərdən həmin məlumatları MHŞT Hesabatına daxil etmək üçün təqdim etmələrini xahiş etməsi tövsiyə olunur³.
- c) Hökumət və/yaxud dövlətə məxsus təşkilatların ölkə daxilində fəaliyyət göstərən neft, qaz və mədən şirkətlərində benefisiar sahibliyinin səviyyəsini və MHŞT Hesabatının əhatə etdiyi hesabat dövrü zamanı bu sahiblik səviyyəsində baş verən dəyişikliyi açıqlaması tələb olunur. (Tələb 3.6(c)).
- d) Benefisiar sahibliyin tərifləri:
 - i. Şirkətə münasibətdə benefisiar sahiblik korporativ təşkilata sonda birbaşa və ya dolaylı olaraq sahib olan və ya idarə edən fiziki şəxs(lər)i bildirir.
 - ii. Çoxtərəfli qrup benefisiar sahibliyə müraciət etdikdə, Çoxtərəfli qrup benefisiar sahib termininin düzgün tərifinə dair razılığa gəlməlidir. Anlayış yuxarıdakı

3. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin 22-ci iclasında MHŞT çərçivəsində gələcəkdə benefisiar sahibliyin açıqlanmasını tələb ediləcəyi barədə razılıq əldə olunub. Pilot (sınaq) proseslərin uğurlu olması halında, MHŞT üzrə İdarə Heyəti bu tələbi 1 yanvar 2016-cı il tarixindən etibarən tətbiq etmək üçün işləyib hazırlayacaq.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

3.11(d)(i) bəndinə uyğun olmalı və beynəlxalq normaları və müvafiq milli qanunları nəzərə almalıdır.

- iii. Birjada qeydiyyatdan keçmiş şirkətlərdən, o cümlədən 100% iştiraklı törəmə şirkətlərdən öz benefisiar sahib(lər)inə dair məlumatı açıqlamaq tələb olunmur.
- iv. Birgə müəssisə halında olan hər bir təşkilat, 3.11(d)(iii) bəndinə uyğun birjada qeydiyyatdan keçmiş, yaxud 100% iştirak payına malik törəmə müəssisəsi olması halları istisna olmaqla, öz benefisiar sahib(lər)ini açıqlamalıdır. Hər bir təşkilat təqdim edilmiş məlumatın düzgünlüyü üçün cavabdehlik daşıyır.

3.12. Sazişlər

- a) MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrə neft, qaz və mineralların hasilatını tənzimləyən şərtlərə dair hər hansı sazişləri və lisenziyanı ictimaiyyətə açıqlamaq alqışlanır.
- b) MHŞT Hesabatının neft, qaz və mineralların kəşfiyyat və hasilatını idarə edən kontrakt və lisenziyalara dair məlumatların açıqlanması üzrə dövlət siyasətini sənədləşdirməsi tələb olunur. Bura müvafiq hüquqi müddəalar, faktiki açıqlama təcrübəsi və planlaşdırılmış, yaxud yerinə yetirilən hər hansı islahat daxil olmalıdır. Mümkün hallarda, MHŞT Hesabatı ictimaiyyətə açıqlanmış saziş və lisenziyaların icmalını verməli və onların nəşr olunduğu yerlərə istinad və ya elektron keçidi (“link”) göstərməlidir.
- c) 3.12(a) bəndində “saziş” termini aşağıdakı mənani daşıyır:
 - i. Müqavilə, konsessiya, hasilatın pay bölgüsü sazişi və ya hökumət tərəfindən verilən, yaxud imzalanan və neft, qaz və mineral ehtiyatların hasilatını nəzərdə tutan hər hansı digər sazişin tam mətni.
 - ii. 3.12(c)(i) bəndində təsvir edilmiş hasilat hüquqlarına və ya onların yerinə yetirilməsinə aid olan dəqiq təfərrüatları müəyyənləşdirən əlavələr, qoşma və ya düzəlişin tam mətni.
 - iii. 3.12(c)(i) və 3.12(c)(ii) bəndlərində təsvir edilmiş sənədlərə edilən hər hansı düzəliş və ya dəyişikliklərin tam mətni.
- d) 3.12(a) bəndində lisenziya termini aşağıdakı mənani daşıyır:
 - i. Hökumətin şirkət(lər)ə və ya fiziki şəxs(lər)ə verdiyi neft, qaz və/yaxud mineral ehtiyatları hasil etmək hüququnu təsdiqləyən hər hansı lisenziya, lizinq, sahiblik hüququ və ya icazənin tam mətni.
 - ii. 3.12(d)(i) bəndində təsvir edilmiş hasilat hüquqlarına və ya onların yerinə yetirilməsinə aid olan dəqiq təfərrüatları müəyyənləşdirən hər hansı əlavə, qoşma və ya düzəlişin tam mətni.
 - iii. 3.12(d)(i) və 3.12(d)(ii) bəndlərində təsvir edilmiş sənədlərə edilən hər hansı düzəliş və ya dəyişikliklərin tam mətni.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

4

MHŞT-nin 4-cü TƏLƏBİ

MHŞT hasilat sənayesi gəlirləri barədə məlumatların hökumət tərəfindən tam açıqlanmasını və neft, qaz və mədən şirkətlərinin dövlətə köçürdüyü əhəmiyyətli ödənişlərini əks etdirən hərtərəfli MHŞT Hesabatlarının hazırlanmasını tələb edir.

İcmal – şirkət ödənişlərinin və dövlət gəlirlərinin başa düşülməsi ictimaiyyətə hasilat sənayesi barədə müzakirə mövzusu verə bilər. MHŞT hasilat sənayesində fəaliyyət göstərən şirkətlərin ödənişləri və dövlət gəlirlərinin hərtərəfli müqayisəsini tələb edir. 4-cü Tələb Çoxtərəfli qrupun MHŞT Hesabatının bu ödənişlərə və gəlirlərə dair tam məlumatı təmin etməsi üçün nəzərdən keçirməli olduğu mərhələləri təsvir edir. 4.1 bölümü MHŞT Hesabatında əhatə ediləcək ödəniş və gəlir növləri ilə əlaqədar tələbləri təsvir edir. 4.2 bölümündə göstərilir ki, hansı şirkət və ya dövlət müəssisəsindən, o cümlədən hansı dövlət təşkilatından hesabat vermək tələb olunur.

4.1. MHŞT Hesabatında əhatə ediləcək vergi və gəlirlərin müəyyənləşdirilməsi

a) Hesabatvermə prosesindən əvvəl, Çoxtərəfli qrup hansı ödəniş və gəlirlərin əhəmiyyətli və açıqlanmalı olduğuna, o cümlədən müvafiq əhəmiyyətlilik təriflərinə və hədlərinə dair razılıq əldə etməlidir. Ödəniş və gəlirlər, onların göstərilməməsi və ya səhv göstərilməsi MHŞT Hesabatının hərtərəfli olmasına ciddi təsir göstərsə, onda onlar əhəmiyyətli hesab olunur. Hər bir gəlir axını, aidiyyəti əhəmiyyətlilik tərifləri və hədlərinin təsviri MHŞT Hesabatına daxil edilməlidir. Əhəmiyyətlilik təriflərini və hədlərini müəyyən edən zaman Çoxtərəfli qrup ümumi gəlirə uyğun olan hər bir gəlir axınlarının həcmi nəzərdən keçirməlidir. Çoxtərəfli qrup nəzərdən keçirdiyi variantları, habelə tərif və hədlərin müəyyənləşdirilməsinə dair əsaslandırmanı sənədləşdirməlidir.

b) Aşağıdakı gəlir axınları hesabatda daxil edilməlidir:

- i. Transzit ərazisinə malik ölkə hökumətinin hasilat üzrə pay haqqı (məsələn, mənfəət nefti).
- ii. Milli dövlət müəssisəsinin hasilat üzrə pay haqqı.
- iii. Mənfəət vergiləri.
- iv. Royalti.
- v. Dividentlər.
- vi. Bonuslar (məsələn: imzalanma, kəşf və hasilat mükafatları).
- vii. Lisenziya / icarə haqları, giriş haqları və digər lisenziya və / yaxud konsessiyalar üçün ödənişlər;
- viii. Hökumətə hər hansı digər mühüm ödənişlər və əhəmiyyətli gəlirlər.

Yalnız hər hansı gəlir axını və ya ödəniş o zaman tətbiq olunmur ki, onun hesabatda daxil edilməməsi nəticəsində MHŞT Hesabatının bütövlüklüyünə ciddi təsir olmayacağı barəsində Çoxtərəfli qrup razılıq əldə edir və bununla da həmin ödənişlər hesabatdan çıxarılır.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- c) **Dövlətin hasilat payının satılması və ya digər qeyri-maddi (naturada) gəlirlər:** Dövlətin satılan hasilat payı və ya digər natura ifadəsində gəlirləri əhəmiyyətli olarsa, o zaman dövlət, habelə dövlətə məxsus təşkilatlar satılmış payın həcmi və əldə edilmiş gəlirləri açıqlamalıdır. Dərc edilmiş məlumat digər ödəniş və gəlir axınlarına dair verilən hesabatlarla müqayisə ediləcək səviyyələrə bölünməlidir (Tələb 5.2.e). Hesabat həmçinin açıqlamaları məhsulun növünə, qiymətinə, bazara və satış həcminə görə təsnif edə bilər. Məqsədəuyğun hallarda, Çoxtərəfli qrup alıcı şirkətləri hesabat prosesinə cəlb etməklə, satılmış payın həcmi və daxil olan gəliri tutuşduraraq yoxlamağı Müstəqil İnzibatçıya tapşıra bilər.
- d) **İnfrastrukturun təchizi və barter razılaşmaları:** Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçı neft, qaz və ya mədən hasilatının tam və ya bir hissəsi, yaxud hasilat konsessiyaları və ya belə malların fiziki çatdırılması müqabilində mal və xidmətlərin (o cümlədən kreditlər, qrantlar və infrastruktur işləri) təchiz edilməsini nəzərdə tutan hər hansı sazişin və ya sazişlər toplusunun olub olmamasını nəzərə almalıdırlar. Bunu etmək üçün Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçı müvafiq saziş və müqavilələrin şərtlərini, cəlb edilmiş tərəfləri, dövlətin girov qoyduğu ehtiyatları, gəlir axınının tarazlaşdırıcı dəyərini (məs.: infrastruktur işləri) və bu sazişlərin ənənəvi müqavilələrlə münasibətdə əhəmiyyətini başa düşməlidir. Çoxtərəfli qrup bu sazişlərin əhəmiyyətli olması qərarına gələrsə, Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçı MHŞT Hesabatında bu sazişlərin nəzərə alındığını, digər ödənişlərin və gəlir axınlarının açıqlanmasını və tutuşdurularaq yoxlanılması ilə müqayisədə təfərrüat və şəffaflıq səviyyəsini təmin etməlidir. Əsas transaksiyaların tutuşdurularaq yoxlanılması mümkün olmadığı hallarda, Çoxtərəfli qrup saziş(lər) in birtərəfli açıqlanması və onların MHŞT Hesabatına daxil edilməsinə dair tərəflərdən razılıq əldə etməlidir.
- e) **Sosial xərclər:** Şirkətlərin əhəmiyyətli sosial xərclərinin qanunla və ya mineral ehtiyatların hasilatına qoyulan sərmayələri tənzimləyən hökumətlə bağlanmış sazişlə açıqlanması tələb olunarsa, o halda MHŞT Hesabatında bu əməliyyatlar açıqlanmalı və mümkün hallarda tutuşdurularaq yoxlanılmalıdır.
- Belə gəlirlər natura ifadəsində verilsə, MHŞT Hesabatı naturada əməliyyatın məzmununu və nəzərdə tutulmuş dəyərini açıqlamalıdır. İcbari sosial xərcin benefisiarı üçüncü tərəf olarsa (yəni dövlət agentliyi deyilsə), benefisiarın adının və fəaliyyət növünün açıqlanması tələb olunur.
 - Tutuşdurularaq yoxlama məqsədəuyğun olmadıqda, MHŞT Hesabatına bu əməliyyatların şirkət və/yaxud dövlət tərəfindən birtərəfli açıqlanması daxil edilməlidir.
 - Çoxtərəfli qrup könüllü sosial xərclərin və köçürmələrin əhəmiyyətli olmasına dair razılıq əldə edərsə, Çoxtərəfli qrupa hökumət təşkilatlarına edilən digər ödənişlər və gəlir axınlarının açıqlanması ilə müqayisə oluna bilən şəffaflığa nail olmaq məqsədini daşıyan hesabat hazırlamaq tövsiyə olunur. Əsas əməliyyatların tutuşdurularaq yoxlanılması mümkün deyilsə (məs.: şirkət ödənişi naturada və ya üçüncü qeyri-dövlət tərəfinə edərsə), Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatında şirkət və/yaxud dövlət tərəfindən könüllü birtərəfli açıqlanmanın daxil edilməsi üsulundan istifadə etmək barədə razılığa gələ bilər.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- f) **Nəqletmə:** Neft, qaz və mineral ehtiyatların daşınmasından əldə olunan gəlir mineral ehtiyatların hasilatı sektorunda ən böyük gəlir axınlarından birini təşkil edərsə, hökumətdən və dövlətə məxsus təşkilatlardan (DT) gəliri açıqlamaq nəzərdə tutulur. Dərc edilmiş məlumat digər ödəniş və gəlir axınlarına dair verilən hesabatlarla müqayisə olunacaq səviyyədə təsnif edilməlidir (Tələb 5.2.e). MHŞT Hesabatına aşağıdakılar daxil edilə bilər:
- Nəqletmə işlərinin təsviri, o cümlədən: məhsul; nəqletmə marşrutu(ları); və nəqletməyə cəlb olunmuş müvafiq şirkətlər və hökumət təşkilatları, həmçinin DM(lər).
 - Müvafiq nəqletmə vergiləri, tarifləri və ya digər müvafiq ödənişlərin tərifləri və onların hesablanması istifadə olunan üsullar.
 - Tarif dərəcələrinin və daşınan malların həcmi açıqlanması.
 - Hökumət təşkilatlarının və DM(lər)-in neft, qaz və mineralların daşınması ilə əlaqədar gəlirlərinin açıqlanması.
 - Çoxtərəfli qrupa məqsəduyğun hallarda neft, qaz və mineral ehtiyatların nəqli ilə əlaqədar əhəmiyyətli ödəniş və gəlirlərin tutuşdurularaq yoxlanılmasını Müstəqil İnzibatçıya tapşırmaq tövsiyə olunur.

4.2. Hansı şirkətin və dövlət müəssisəsinin hesabat verməsi tələb olunur?

- MHŞT Hesabatı dövlət gəlirlərinin və şirkət ödənişlərinin, o cümlədən razılaşdırılmış iş həcminə uyğun olaraq, dövlətə məxsus təşkilatlara/ təşkilatların ödənişlərinin hərtərəfli müqayisəsini təmin etməlidir (Tələb 4.1). Hökumətə əhəmiyyətli ödənişlər edən bütün şirkətlərdən razılaşdırılmış iş həcminə uyğun olaraq bu ödənişləri açıqlamaq tələb olunur. Təşkilat ödəniş və gəlirlərinin əhəmiyyətli olmadığını nümayiş etdirsə, hesabat verməkdən azad edilməlidir. Əhəmiyyətli gəlirləri olan bütün dövlət təşkilatlarından razılaşdırılmış iş həcminə uyğun olaraq bu gəlirləri açıqlamaq tələb olunur.
- Nəzərə çarpacaq praktiki maneələrin mövcud olduğu hallar istisna olmaqla, hökumətdən əlavə olaraq MHŞT Hesabatının məzmununda razılaşdırılmış hər bir gəlir axınından əldə olunan ümumi gəlir məbləğinə dair, o cümlədən razılaşdırılmış əhəmiyyətlilik həddindən aşağı olan gəlirlərə dair məlumat vermək tələb olunur. Bu məlumatın mövcud olmadığı hallarda, Müstəqil İnzibatçı ümumi hökumət gəlirlərinə dair hərtərəfli hesabat hazırlamaq üçün digər mənbələrdən hər hansı müvafiq məlumat və ehtimalları toplamalıdır.
- Dövlət müəssisələri (DM):** Çoxtərəfli qrup təmin etməlidir ki, hesabatvermə prosesində DM(lər)-in rolu, həmçinin neft, qaz və mədən şirkətlərinin DM(lər)-ə verdikləri maddi ödənişlər və DM(lər) ilə digər dövlət agentlikləri arasında köçürmələr hərtərəfli əhatə olunsun.
- Submilli ödənişlər:** Çoxtərəfli qrupdan razılaşdırılmış gəlir axınları daxilində şirkətlərdən dövlət müəssisələrinə edilən submilli birbaşa ödənişlərin əhəmiyyətli olmasını müəyyən etmək tələb olunur. Ödənişlərin əhəmiyyətli olması halında, Çoxtərəfli qrupdan şirkətlərin submilli dövlət təşkilatlarına etdikləri ödənişlərin və bu ödənişlərin alınmasının MHŞT Hesabatında açıqlanmasını və tutuşdurularaq yoxlanılmasını təmin etmək tələb olunur.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- e) **Submilli köçürmələr:** Milli və submilli dövlət təşkilatları arasında köçürmələrin mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənayelərin yaratdığı gəlirlərlə birbaşa əlaqədar olduğu və milli konstitusiyaya, normativ və ya digər gəlir bölgüsü mexanizmi çərçivəsində tələb olunduğu hallarda, Çoxtərəfli qrupdan maddi əhəmiyyətli köçürmələrin MHŞT Hesabatlarında açıqlanmasını təmin etmək tələb olunur. MHŞT Hesabatı gəlirlərin bölüşdürməsi düsturunu (varsa), o cümlədən müvafiq gəlir bölüşdürmə düsturu vasitəsilə hesablanmış köçürmə məbləği ilə mərkəzi dövlət və hər bir müvafiq submilli təşkilat arasında faktiki olaraq köçürülmüş məbləğ arasındakı uyğunsuzluqları açıqlamalıdır. Çoxtərəfli qrupa bu köçürmələri tutuşduraraq yoxlamaq tövsiyə olunur. Həmçinin tövsiyə olunur ki, Çoxtərəfli qrup hər hansı müstəqil və ya xüsusi maddi köçürməni də MHŞT Hesabatında açıqlasın və mümkün olan halda, tutuşduraraq yoxlasın. Submilli dövlət təşkilatlarının iştirakı üçün konstitusiyadan irəli gələn və ya ciddi praktiki maneə olduğu hallarda, Çoxtərəfli qrup 1.5 Tələbinə müvafiq olaraq uyğunlaşdırılmış icra üsulundan istifadə edə bilər.

5

MHŞT-nin 5-ci TƏLƏBİ

MHŞT beynəlxalq standartların tətbiqi üzrə etibarlı zəmanət prosesinin olmasını tələb edir.

İcmal – 5-ci Tələbə əsasən, MHŞT Hesabatında etibarlı məlumatların əks olunması üçün etibarlı hesabatvermə prosesi təmin olunmalıdır. MHŞT dövlətdə və sənayedə mövcud olan audit və zəmanət sistemlərindən istifadə edir, beynəlxalq təcrübə və standartlara əməl olunmasını təşviq edir. Çoxtərəfli qrupdan şirkətlərin və dövlət təşkilatlarının təqdim etdikləri məlumatları tutuşduraraq yoxlamaq üçün Müstəqil İnzibatçı təyin etmək tələb olunur. 5.2 bölümü Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçının tutuşduraraq yoxlamaq üzrə Şərtlər Toplusu razılaşdırılan zaman nəzərə alınmalı məsələləri təsvir edir. Bura hesabat verən təşkilatların təqdim etməli olduqları zəmanətlər daxildir. 5.3 bölümü Müstəqil İnzibatçıya məlumatların hərtərəfliliyi və etibarlılığını qiymətləndirmək, habelə gələcək üçün tövsiyələr vermək səlahiyyəti verir. MHŞT Hesabatı Çoxtərəfli qrup tərəfindən təsdiq olunmalıdır (5.4).

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

5.1. Müstəqil İnzibatçının təyin edilməsi

Beynəlxalq peşəkar standartları tətbiq edən Müstəqil İnzibatçı şirkətlərin ödənişlərini və dövlətin əldə etdiyi gəlirləri tutuşduraraq yoxlanılmasını həyata keçirir. Çoxtərəfli qrupun təyin etdiyi Müstəqil İnzibatçı etibarlı, inanılan və texniki baxımdan bacarıqlı olmalıdır. Çoxtərəfli qrup Müstəqil İnzibatçının təyin olunmasını təsdiq etməlidir.

5.2. Müstəqil İnzibatçının Şərtlər Toplusunun razılaşdırılması

Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçıdan “MHŞT Hesabatları üzrə razılaşdırılmış prosedur”⁴ uyğun və MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən imzalanmış standart Şərtlər Toplusuна əsaslanmış səlahiyyətlərini razılaşdırmaq tələb olunur. Çoxtərəfli qrup bu razılaşdırılmış prosedurlardan kənara çıxmaq istəyərsə, qabaqcadan MHŞT üzrə İdarə Heyətinin razılığını almalıdır (Tələb 1.5).

Şərtlər Toplusunun razılaşdırılması zamanı Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçıdan aşağıdakılar tələb olunur:

- a) MHŞT Hesabatının əhatə dairəsinə uyğun olaraq, **MHŞT Hesabatı üçün hesabat şablonlarını razılaşdırmaq** (bax: Tələb 4).
- b) **Audit və zəmanət təcrübələrini nəzərdən keçirmək.** Çoxtərəfli qrupdan Müstəqil İnzibatçı ilə məsləhətləşməklə MHŞT üzrə hesabatvermə prosesində iştirak edən şirkətlərdə və hökumət təşkilatlarında tətbiq olunan audit və zəmanət prosedurlarını, o cümlədən müvafiq qanun və qaydaları, planlaşdırılmış və ya yerinə yetirilən hər hansı islahatları yoxlamaq və bu prosedurların beynəlxalq standartlara uyğun gəlməsini müəyyən etmək tələb olunur⁵. MHŞT Hesabatına aşkar edilmiş nəticələrin xülasəsini daxil etmək tövsiyə olunur.
- c) **Hesabat verən təşkilatların Müstəqil İnzibatçıya təqdim edəcəkləri zəmanətlərin razılaşdırılması.** Şərtlər Toplusu hesabat verən şirkətlərin və dövlət təşkilatlarının məlumatın etibarlılığını təmin etmək üçün Müstəqil İnzibatçıya verəcəkləri məlumatı təsvir etməlidir. Çoxtərəfli qrup və Müstəqil İnzibatçı nəzərdən keçirilən variantları və təqdim edilən zəmanətlər üçün əsaslandırmanı sənədləşdirməlidir. Müstəqil İnzibatçı və Çoxtərəfli qrup tərəfindən müvafiq sayılan hallarda, zəmanətlərə aşağıdakılar daxil ola bilər:
 - i. Hər bir hesabat verən təşkilatın hesabatının tam və dəqiq olmasını təsdiq edən şirkət və ya dövlət rəsmisinin imzası.
 - ii. Şirkətlərin xarici auditorunun onların təqdim etdiyi məlumatın hərtərəfli və təftiş edilmiş maliyyə hesabatlarına uyğun olduğunu təsdiq edən məktubu. Çoxtərəfli qrup hər hansı belə təsdiq məktubunun şirkət auditorunun iş proqramına daxil edilməsi üçün bu proseduru mərhələlərə bölə bilər.

4. “MHŞT Hesabatı üzrə razılaşdırılmış prosedur” və Şərtlər Toplusu Beynəlxalq Katiblikdən əldə oluna bilər.

5. Şirkətlər üçün: Beynəlxalq Audit və Zəmanət Standartları Şurasının (IAASB) verdiyi Beynəlxalq Audit Standartları (ISA). İctimai təşkilatlar üçün: Beynəlxalq Ali Audit Təşkilatının (INTOSAI) Ali Audit Təşkilatları üzrə Beynəlxalq Standartlar (ISSAI).

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

Bəzi şirkətlərdən qanunla xarici auditor təyin etmək tələb edilmədikdə və beləliklə də, belə zəmanəti verə bilmədikdə, bu, aydın olaraq göstərməli və planlaşdırılmış, yaxud yerinə yetirilən islahatlar qeyd edilməlidir.

- iii. Müvafiq və məqsədəuyğun olan hallarda, hesabat verən dövlət təşkilatlarından öz xarici auditorlarından və ya oxşar şəxsdən dövlətin açıqlamalarının dəqiqliyini təsdiq edən sertifikat almaları xahiş oluna bilər.
- d) Məxfi məlumatın qorunmasına dair **müvafiq müddələrin razılaşdırılması.**
- e) Çoxtərəfli qrupdan məlumatların nəşri üçün **onların bölünməsi səviyyəsini razılaşdırmaq** tələb olunur. MHŞT üzrə məlumatların şirkətlər üzrə fərdi, dövlət təşkilatı və gəlir axınları üzrə təqdim edilməsi tələb olunur. Həmçinin, sazişlər səviyyəsində hesabat verilməsi tələb olunur, bir şərtlə ki, bu hesabat Birləşmiş Ştatların Qiymətli Kağızlar və Birjalar Komissiyasının qaydaları və Avropa Birliyinin gələcək tələbləri ilə uyğun gəlsin.

5.3. Müstəqil İnzibatçı tərəfindən qiymətləndirmə və tövsiyələr

- a) Şərtlər Toplusuna uyğun olaraq, Müstəqil İnzibatçı hesabat verən təşkilatların açıqladıqları məlumatları hərtərəfli şəkildə tutuşdurularaq yoxlanılmasını əks etdirən MHŞT Hesabatını hazırlamalı və uyğunsuzluqları qeyd etməlidir.
- b) Müstəqil İnzibatçı MHŞT Hesabatı ilə birlikdə nəşr ediləcək elektron məlumatlar faylı hazırlamalıdır. Hər bir MHŞT Hesabatının xülasəsi elektron şəkildə Beynəlxalq Katibliyin təchiz etdiyi standart hesabat formatına uyğun olaraq təqdim edilməlidir.
- c) MHŞT Hesabatına Müstəqil İnzibatçının təqdim edilmiş məlumatın hərtərəfliliyi və etibarlılığına dair qiymətləndirməsi, o cümlədən Müstəqil İnzibatçının yerinə yetirdiyi işin təsviri və təchiz edilmiş qiymətləndirmənin məhdudiyətləri daxil olmalıdır. 4.2(b) Tələbinə uyğun olaraq dövlətin ümumi gəlirlərinin açıqlamasına əsasən, Müstəqil İnzibatçı tutuşduraraq yoxlama prosesinin əhatə dairəsini göstərməlidir.
- d) Qiymətləndirmə özündə bütün şirkətlərin və dövlət təşkilatlarının MHŞT üzrə hesabatvermə prosesinin razılaşdırılmış miqyas daxilində tələb olunan məlumatı verib vermədiyini ehtiva etməlidir. Müstəqil İnzibatçıya təqdim olunan hesabatda hər hansı çatışmazlıq MHŞT Hesabatında açıqlanmalı, razılaşdırılmış prosedurlara əməl etməyən şirkətlərin adları və bunun hesabatın hərtərəfliliyinə əhəmiyyətli təsir göstərərək göstərməyəcəyinin qiymətləndirilməsi daxil edilməlidir.
- e) MHŞT Hesabatında iştirak edən şirkətlərin və dövlət təşkilatlarının maliyyə hesabatlarının MHŞT Hesabatı ilə əhatə olunan maliyyə il(lər)ində təftiş edilib edilmədiyi sənədləşdirilməlidir. Hər hansı çatışmazlıq açıqlanmalıdır. Təftiş edilmiş maliyyə hesabatlarının ictimaiyyətə açıqlandığı hallarda, tövsiyə olunur ki, MHŞT Hesabatı oxuculara bu məlumatı necə əldə etmək lazım olduğu barədə məlumat versin.
- f) Müstəqil İnzibatçı gələcəkdə hesabatvermə prosesini gücləndirmək, o cümlədən onları beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq üçün lazım olan audit təcrübəsinə və islahatlara dair tövsiyələr verə bilər. Bundan əvvəlki MHŞT

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

Hesabatlarında təshih tədbirləri və islahatlar tövsiyə olunmuşdursa, Müstəqil İnzibatçı həmin tədbirlərin icrası üzrə işlərin gedişatını şərh etməlidir.

5.4. Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatını nəşrdən əvvəl təsdiqləməlidir.

6

MHŞT-nin 6-cı TƏLƏBİ

MHŞT tələb edir ki, MHŞT Hesabatları hərtərəfli olsun, fəal təbliğ edilsin və ictimaiyyət üçün açıq olmaqla yanaşı, ictimai müzakirələrə öz töhfəsini versin.

İcmal – Milli ehtiyatlar üzrə gəlir axınları və mədən hasilatı ilə məşğul olan şirkətlərin ödənişləri barədə məlumatların ictimaiyyətə müntəzəm surətdə açıqlanması ictimai məlumatlandırma, rəqəmlərin daşdığı mənanın başa düşülməsi və bu gəlirlərin səmərəli istifadəsinə dair ictimai müzakirə olmadan faydalı deyildir. 6-cı Tələb maraqlı tərəflərin təbii ehtiyatlardan əldə olunan gəlirlərin idarə edilməsi üzrə dialoqa cəlb edilməsini təmin edir.

6.1. Çoxtərəfli qrup MHŞT Hesabatının hərtərəfli olmasını, fəal təbliğ edilməsini və ictimaiyyət üçün açıq olmaqla yanaşı, ictimai müzakirələrə də töhfə verməsini təmin etməlidir. Hədəf qruplar hökumət, deputatlar (parlament üzvləri), vətəndaş cəmiyyəti, şirkətlər və mətbuatdan ibarət olmalıdır. Çoxtərəfli qrupdan aşağıdakılar tələb olunur:

- MHŞT Hesabatının çap nüsxəsini hazırlayaraq geniş şəkildə paylanmasını təmin etmək. Hesabatda geniş həcmli məlumat verildikdə (məs.: böyük həcmli fayllar olduqda), Çoxtərəfli qrupa tövsiyə olunur ki, hesabatı internetdə yerləşdirsin.
- MHŞT Hesabatını internet saytında yerləşdirmək və bu barədə ictimaiyyətə məlumat vermək.
- MHŞT Hesabatının asan başa düşüləcək şəkildə, o cümlədən müvafiq dildə aydın və anlaşılan üslubda yazılmasını təmin etmək.
- Hökumət, vətəndaş cəmiyyəti və ya şirkətlər tərəfindən təşkil olunan təbliğat tədbirləri vasitəsilə ölkədə MHŞT Hesabatları xüsusunda məlumatlılığı və dialoqu təmin etmək.

6.2. Çoxtərəfli qrupa tövsiyə olunur ki, MHŞT Hesabatlarını kompüterdə oxuna bilən formatda hazırlasın və MHŞT Hesabatlarını, o cümlədən məlumat fayllarını ictimai əlçatan olan digər məlumatlarla müqayisə oluna biləcək şəkildə kodlaşdırsın və ya işarələsin. Həmçinin, 3.7(b) tələbinə uyğun olaraq, Çoxtərəfli qrupa milli gəlir təsnifatı sistemlərinə və BVF-nun Dövlət Maliyyə Statistikaı üzrə təlimat kimi beynəlxalq standartlara istinad etmək tövsiyə olunur. Çoxtərəfli qrup aşağıdakı tədbirləri həyata keçirməlidir:

- Məlumatların aydın və tarazlaşdırılmış təhlilini verməklə və MHŞT Hesabatındakı müxtəlif elementlərin müəllifini aydın şəkildə göstərməklə qısa

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

icmal hesabatlarının hazırlanması.

- b) Gəlir axınının hər bir hissəsini ümumiləşdirmək və hökumətin bütün müvafiq səviyyələrində yaranan gəlirin ümumi məbləği ilə müqayisə etmək.
- c) Hüquqi və texniki baxımdan mümkün olan hallarda, hökumət və şirkətlərin mədən hasilatından əldə olunan gəlirlər və ödənişlərinin internetdə davamlı olaraq avtomatik surətdə açıqlanmasını nəzərdən keçirmək. Bura mədən hasilatından əldə olunan gəlirlərə dair məlumatların dövlət tərəfindən artıq müntəzəm şəkildə nəşr edilməsi və ya vergi ödənişlərinin milli vergi sistemləri tərəfindən “onlayn” rejimdə qiymətləndirilməsi və ödənilməsi istiqamətləri kimi nümunələr də daxil edilə bilər. Hökumətin belə davamlı hesabatları aralıq hesabat kimi və ildə bir dəfə tutuşdurularaq yoxlanılan MHŞT Hesabatında milli MHŞT prosesinin ayrılmaz hissəsi kimi nəzərdən keçirilə bilər.
- d) Xüsusilə vətəndaş cəmiyyəti və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları vasitəsilə potensialın artırılmasına səy göstərərək bu prosesə dair məlumatlılığı artırmaq, hesabatlarda verilmiş məlumat və göstəricilərin anlaşılqı olmasını təkmilləşdirmək və bu məlumatın vətəndaşlar, kütləvi informasiya vasitələri və s. tərəfindən istifadəsini təşviq etmək.

7

MHŞT-nin 7-ci TƏLƏBİ

MHŞT Çoxtərəfli qrupdan tələb edir ki, Çoxtərəfli qrup əldə olunan təcrübə əsasında fəaliyyət üçün tədbirlər görsün və MHŞT-nin tətbiqinin nəticə və təsirlərini nəzərdən keçirsin.

İcmal – MHŞT hesabatları daha geniş ictimai müzakirəyə töhfə verərək, MHŞT Prinsiplərinin yerinə yetirilməsini təmin edir. Həmçinin, tətbiq zamanı əldə edilmiş təcrübədən istifadə, MHŞT Hesabatında aşkar edilmiş uyğunsuzluqların izahı və lazım gələrsə, aradan qaldırılması, habelə MHŞT-nin sabit və davamlı əsaslarla tətbiqi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

7.1. Çoxtərəfli qrupdan tələb olunur ki, o, əldə edilmiş təcrübə əsasında fəaliyyət üçün tədbirlər görsün, hər hansı uyğunsuzluq halını aşkarlayaraq təhqiq və həll etsin, o cümlədən Müstəqil İnzibatçının təkmilləşdirmə ilə bağlı tövsiyələrini nəzərdən keçirsin.

7.2. Çoxtərəfli qrupdan təbii ehtiyatların idarə edilməsi ilə bağlı MHŞT-nin tətbiqinin nəticə və təsirlərini nəzərdən keçirmək tələb olunur.

- a) Çoxtərəfli qrupdan illik fəaliyyət hesabatlarını nəşr etmək tələb olunur⁶. İllik fəaliyyət hesabatına aşağıdakılar daxil edilməlidir:

6. Standart şablon Beynəlxalq Katiblikdən əldə oluna bilər.

MHŞT STANDARTINI TƏTBİQ EDƏN ÖLKƏLƏR ÜZRƏ TƏLƏBLƏR

- i. Bundan əvvəlki ildə aparılmış MHŞT fəaliyyətinin xülasəsi.
- ii. Hər bir MHŞT tələbi ilə uyğunluğun təmin edilməsi və qorunub saxlanması üzrə əldə olunan inkişafın, habelə bu tələblərin artıqlaması ilə yerinə yetirilməsinin qiymətləndirilməsi. Bura gəlirlərin idarə edilməsi və xərclər (3.7-3.8), nəqliyyat ödənişləri (4.1.f), könüllü sosial ödənişlər (4.1.e), xüsusi sub-millə köçürmələr (4.2.e), benefisiar sahibliyi (3.11) və sazişlər (3.12) kimi məsələlərin həll edilməsi üçün görülən tədbirlər daxil edilməlidir.
- iii. Çoxtərəfli qrupun 7.1.a Tələbinə uyğun aparılan tutuşdurma və Qiymətləndirmə üzrə tövsiyələrə cavabı və bu tövsiyələrin yerinə yetirilməsi üzrə icmal. Çoxtərəfli qrupa hər bir tövsiyəni və tövsiyələri yerinə yetirmək üçün görülmüş tədbirləri təsvir etmək tövsiyə olunur.
- iv. İş planında qarşıya qoyulmuş (Tələb 1.4) məqsədlərə nə dərəcədə nail olunmasını, o cümlədən qeyd olunan məqsədlərin təsir və nəticələrini qiymətləndirmək.
- v. MHŞT-nin tətbiqini gücləndirmək üçün edilən cəhdlərin, o cümlədən MHŞT Hesabatının təfərrüat və miqyasını artırmaq və ya maraqlı tərəfləri daha çox cəlb etmək üçün görülmüş tədbirlərin təsviri.
- b) Bütün maraqlı tərəflər illik fəaliyyət hesabatının hazırlanmasında və MHŞT-nin tətbiqindən irəli gələn təsirlərin nəzərdən keçirilməsində iştirak etməlidirlər. MHŞT-yə cəlb edilmiş vətəndaş cəmiyyəti qrupları və sənaye sahəsi, xüsusilə də (lakin bununla məhdudlaşmamaqla) Çoxtərəfli qrupda iştirak edənlər MHŞT-nin gedişatına dair rəy verə bilməli və onların mövqeləri illik fəaliyyət hesabatında əks etdirilməlidir.
- c) Çoxtərəfli qrupdan MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən təyin edilmiş son tarixlərə uyğun olaraq Qiymətləndirmə hesabatı təqdim etmək tələb olunur (Tələb 1.6).

3 DƏYƏRLƏNDİRMƏ ÜZRƏ TƏLİMAT

Bu fəsil MHŞT üzrə tələblərə uyğunluğun yoxlanması ilə bağlıdır. Qiymətləndirmənin məqsədi 2-ci fəsildə verilmiş MHŞT tələblərinə uyğunluğu qiymətləndirməkdir.

3.1 Qiymətləndirmənin icmalı

Qiymətləndirmə MHŞT prosesinin vacib elementidir. Bu prosesdən icranı qiymətləndirmək üçün istifadə edilir və qiymətləndirmələr ölkə səviyyəsində dialoq və öyrənməni təbliğ edir. Qiymətləndirmə həmçinin MHŞT-ni tətbiq edən ölkələri eyni qlobal standart çərçivəsində saxlamaqla, MHŞT-nin bütövlüyünü qoruyur.

Qiymətləndirmə Beynəlxalq Katibliyin təyin etdiyi Qiymətləndirici (Validator) tərəfindən aparılan kənar və müstəqil qiymətləndirmə mexanizmidir və bütün maraqlı tərəflərə MHŞT-ni tətbiq edən ölkənin MHŞT Standartına uyğunluğuna dair obyektiv qiymətləndirməni təmin etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Qiymətləndirmə hesabatı həmçinin MHŞT-nin təsirini, MHŞT-nin tətbiqindən əldə edilmiş təcrübələri, o cümlədən maraqlı tərəflərin irəli sürdükləri hər hansı narahatlığı və MHŞT-nin gələcəkdə tətbiqi üçün tövsiyələri ehtiva edir.

MHŞT-nin çoxtərəfli olmasını və dialoqun vacibliyini nəzərə almaqla, Qiymətləndirmə proseduru maraqlı tərəflərlə məsləhətləşməni ön plana çəkir. Çoxtərəfli qrup Qiymətləndirmə prosesinin hərtərəfli və tam olduğunu təmin etməkdə əsas rol oynayır. MHŞT maraqlı tərəflərə proses boyu MHŞT-nin tətbiqinin səmərəliliyinə dair qeydlər etmək, MHŞT tələblərinin yerinə yetirilməsinə dair fikrini ifadə etmək, prosesi gücləndirmək üçün təkliflər vermək imkanı verir. Maraqlı tərəflərlə məsləhətləşməyə əlavə olaraq Qiymətləndirici MHŞT hesabatlarını diqqətlə təhlil etməli və hesabatvermə prosesinin güclü və zəif tərəflərini müzakirə etmək üçün Müstəqil İnzibatçı ilə görüşməlidir.

Fəsil 2-də qeyd edildiyi kimi, tətbiq edən ölkələrin iki qrupu var: MHŞT Namizədi və MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə. MHŞT Namizədi statusu müəyyən müddət davam edib, sonda MHŞT-yə Tamhüquqlu üzvlük statusu ilə nəticələnir. Ölkələrdən MHŞT Namizədi olduğdan iki il yarım sonra Qiymətləndirməyə başlamaq tələb olunur. Qiymətləndirmə ölkənin MHŞT Tələblərinə cavab verdiyini təsdiq edərsə, İdarə Heyəti ölkəni MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkə kimi təyin edəcək. MHŞT-yə Tamhüquqlu üzv ölkələrdən hər üç ildən bir Qiymətləndirmə aparmaq tələb olunacaq. MHŞT-yə Tamhüquqlu üzvlük statusu əldə edilmədikdə isə ölkə bəzi hallarda əlavə müddətə MHŞT Namizədi statusunu saxlaya bilər (bax Tələb 1.6).

Qiymətləndirmə ilə bağlı bütün qərarlarında MHŞT üzrə İdarə Heyəti üstünlüyü ölkələrə müqayisəli yanaşmaya və MHŞT-nin bütövlüyünün qorunmasına verəcək. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin Qiymətləndirmə Komitəsi bütün layihə və son Qiymətləndirmə hesabatlarını nəzərdən keçirəcək və qeydlər edəcək. Qiymətləndirmə Komitəsinin son Qiymətləndirmə hesabatının hərtərəfli olduğunu hesab edəne və ölkənin MHŞT tələblərinə uyğunluğunu təsdiq edən əsaslar yaradana qədər Qiymətləndirmə tam hesab olunmayacaq. Qiymətləndirmənin son tarixləri və Qiymətləndirmədən sonra ölkənin statusunun müəyyən edilməsi üçün qayda və prosedurlara dair əlavə məlumat üçün bax: Fəsil 2, 1.6 - 1.7 tələblər).

3.2. Qiymətləndirmə prosesinin mərhələləri

- 1. Beynəlxalq Katiblik Çoxtərəfli qrupa Qiymətləndirmənin qrafiki barədə məlumat verir.** Hər tətbiq edən ölkədən MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi qrafikə uyğun Qiymətləndirmədən keçmək tələb olunur. Beynəlxalq Katiblik Çoxtərəfli qrupla məsləhətləşmə çərçivəsində bu prosesə nəzarət edəcək, o cümlədən Qiymətləndirmə prosesini başa çatdırmaq üçün vaxt cədvəlini razılaşdıracaqdır.
- 2. Qiymətləndiricinin təyin edilməsi.** Beynəlxalq Katiblik Qiymətləndiricini təyin edir (3.3-cü bölüm bu proseduru təsvir edir).
- 3. Qiymətləndirmə.** Qiymətləndirici ölkənin 7 MHŞT tələbinə uyğunluğu qiymətləndirməklə, MHŞT Standartına nə dərəcədə riayət olunmasını qiymətləndirir (bax: Bölüm 3.4). Qiymətləndirmə məsləhətləşmə xarakterli prosesdir. Qiymətləndirici Çoxtərəfli qrup, Müstəqil İnzibatçı və digər əsas maraqlı tərəflərlə, o cümlədən Çoxtərəfli qrupda təmsil olunan maraqlı tərəflərlə görüşməlidir. Qiymətləndiricidən mövcud sənədləri, həmçinin aşağıdakıları məsləhət üçün yoxlamaq tələb olunur:
 - MHŞT üzrə iş planı və digər planlaşdırma sənədləri (məs.: büdcə və əlaqə planları).
 - Çoxtərəfli qrupun Şərtlər Topusu və Çoxtərəfli qrup yığıncaqlarının protokolları.
 - MHŞT Hesabatları və əlavə məlumatlar (məs.: icmal xarakterli hesabatlar və layihə öncəsi tədqiqatlar).
 - Kommunikasiya materialları.
 - İllik fəaliyyət hesabatları.
 - Qiymətləndirməyə aid olan hər hansı digər məlumat.
- 4. Qiymətləndirmə hesabatı layihəsi.** Qiymətləndirici Beynəlxalq Katiblikdən alınmış standart şablondan istifadə etməklə, Qiymətləndirmə hesabatı layihəsini hazırlayacaq. Bura aşağıdakılar daxildir:
 - Giriş (aşağıdakı məsələləri ehtiva etməklə):
 - Ölkədə təbii ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrinin əsas xüsusiyyətləri;
 - MHŞT üzrə iş planının ümumi gedişatı;
 - Hökumətin, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının və sənayenin cəlb edilməsinə dair xülasə.
 - Maraqlı tərəflərin mövqeləri nəzərə almaqla, Qiymətləndiricinin ölkənin hər bir tələbə uyğunluğunu hərtərəfli və ətraflı qiymətləndirməsi. Bura Qiymətləndiricinin aşkar etdiyi faktların xülasəsini əks etdirən cədvəl daxildir.
 - Qiymətləndiricinin ölkənin bütün MHŞT tələblərini yerinə yetirməsinə dair rəyi.

DƏYƏRLƏNDİRMƏ ÜZRƏ TƏLİMAT

- Aşağıdakı məsələlərə dair təsviri hesabat:
 - MHŞT-nin təsiri, o cümlədən Çoxtərəfli qrup planında göstərildiyi kimi, mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənayelər üçün təyin edilmiş milli prioritetlər üzrə işlərin gedişatı. MHŞT-nin təsirinə maneçilik yaradan hər hansı amil qeyd edilməlidir;
 - Prosesin davamlılığı;
 - Çoxtərəfli qrupun MHŞT tələblərini artıqlaması ilə yerinə yetirən hər hansı innovasiya və tədbirləri (məs.: yaxşı təcrübə, həmçinin MHŞT miqyasını genişləndirərək kəşfiyyat və hasilat və ya neft məhsullarının emalı və satışı sahələri yaxud digər sektorları əhatə etmək cəhdləri);
 - Nəticələr, əldə edilmiş təcrübə və MHŞT prosesinin daha geniş miqyasda təsirini artırmaq üçün tövsiyələr.

Qiymətləndiricilər həmçinin MHŞT Standartını və Qiymətləndirmə prosedurlarını aydınlaşdırmaq və gücləndirmək imkanlarını şərh edə bilərlər.

- 5. Qiymətləndirici Qiymətləndirmə hesabatı layihəsini hazırlayır.** Qiymətləndirmə hesabatı layihəsi Çoxtərəfli qrupa və MHŞT üzrə İdarə Heyətinin Qiymətləndirmə Komitəsinə təqdim edilməlidir. Qiymətləndirmə Komitəsinin apardığı yoxlama Qiymətləndirmə hesabatının hərtərəfli olduğunu və ölkənin MHŞT tələblərinə uyğun gəlməsini təşkil edən müvafiq əsası təqdim etdiyini təmin etməlidir. Çoxtərəfli qrup həmçinin təfərrüatlı şərhlər verməyə dəvət olunacaq. Qiymətləndiricinin son hesabatı Qiymətləndirmə Komitəsinin və Çoxtərəfli qrupun şərhlərini hərtərəfli əks etdirməlidir.
- 6. Qiymətləndirici son Qiymətləndirmə hesabatını hazırlayır.** Qiymətləndiricinin son hesabatı Qiymətləndirmə Komitəsinə təqdim edilir. Çoxtərəfli qrup da hərtərəfli şərh təqdim edilməyə dəvət edilir. Qiymətləndiricinin son hesabatı və Çoxtərəfli qrupun verdiyi hər hansı qeyd www.eiti.org internet saytında yerləşdirilir.
- 7. MHŞT üzrə İdarə Heyəti son Qiymətləndirmə hesabatını təhlil edir** və tətbiq edən ölkənin statusuna dair qərar qəbul edir (bax Fəsil 2, Tələblər 1.6-1.7). İdarə Heyəti MHŞT-nin daha geniş təsirini artırmaq üçün tövsiyələr verə bilər. Son Qiymətləndirmə hesabatı MHŞT Tələblərinə uyğunluqla əlaqədar kifayət qədər təfərrüatlı məlumat vermədikdə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti Qiymətləndiricidən əlavə məlumat tələb edə bilər.
- 8. Apelyasiyalar.** Hökumət, Çoxtərəfli qrup və ya MHŞT üzrə İdarə Heyəti arasında Qiymətləndirmə hesabatı ilə bağlı hər hansı narazılıq yaranarsa, bu qruplarla işləyən Qiymətləndirici ilə həmin narazılıq əsasında məsləhətləşmək lazımdır. Narazılıq həll edilə bilsə, Qiymətləndirici Qiymətləndirmə hesabatında müvafiq dəyişikliklər edəcək. Narazılıq həll edilə bilməsə, bu, Qiymətləndirmə hesabatında qeyd edilməlidir. Qiymətləndirmə prosesi ilə əlaqədar ciddi narazılıq MHŞT üzrə İdarə Heyətinə təqdim edilməlidir və İdarə Heyəti onu həll etməyə çalışacaq. MHŞT üzrə İdarə Heyəti xırda, xoşagəlməz və ya əsassız saydığı şikayətləri rədd etmək səlahiyyətinə malikdir (bax Fəsil 2, Tələb 1.8)

DƏYƏRLƏNDİRMƏ ÜZRƏ TƏLİMAT

3.3 Qiymətləndiricinin təyin edilməsi

Beynəlxalq Katiblik Qiymətləndiricinin təyin edilməsinə nəzarət edir. Növbəti bölüm bu prosesin əsas mərhələlərini təqdim edir.

1. Beynəlxalq Katiblik Çoxtərəfli qrupa Qiymətləndirmə prosesinin başlanması haqqında məlumat verir və Qiymətləndirmə üçün Şərtlər Toplusunu hazırlayır.

Şərtlər Toplusu aşağıdakıları ehtiva edir:

- a) Qiymətləndirmə məqsədləri və təqdim ediləcək sənədlər;
- b) Qiymətləndirmə üçün vaxt cədvəli;
- c) Qiymətləndirmə prosesi, o cümlədən Qiymətləndirmə Hesabatlarının layihə və son variantının nəzərdən keçirilməsi və şərtlər prosedurları;
- d) Çoxtərəfli qrupun rol və vəzifələri, o cümlədən Çoxtərəfli qrupun Qiymətləndirmə başlamazdan əvvəl Qiymətləndiriciyə təqdim edəcəyi sənədlər.

2. Beynəlxalq Katiblik MHŞT üzrə İdarə Heyətinin rəqabətli tender prosesi vasitəsilə əvvəlcədən təsdiq edilmiş akkreditasiyalı təşkilatlar arasından MHŞT üzrə Qiymətləndiricini təyin edir. Beynəlxalq Katiblik Qiymətləndiricilər üçün hazırlanmış standart səlahiyyət şərtlərində verilən meyarlara uyğun texniki və maliyyə təkliflərini qiymətləndirəcək. Beynəlxalq Katiblik nəzərdən keçirmə zamanı digərləri ilə yanaşı, aşağıdakıları da nəzərə alır:

- a) Maraqların toqquşmasının həll edilməsi;
- b) Təkliflərin Qiymətləndirmənin birbaşa məqsədi və Qiymətləndirmə metodologiyası ilə uyğunluğu;
- c) Yerli firmalarla tərəfdaşlıq imkanları;
- d) Qiymətləndiricinin texniki və maliyyə təklifləri arasında ardıcılıq və ziddiyyətsizlik.

MHŞT üzrə idarə Heyəti istənilən vaxt təyinat prosedurlarını və akkreditasiya edilmiş Qiymətləndiricilərin siyahısını dəyişmək hüququnu özündə saxlayır.

3. Beynəlxalq Katiblik mümkün Qiymətləndirmə qruplarının yekun siyahısını hazırlayır və Çoxtərəfli qrupa tövsiyələrini təqdim edir. Çoxtərəfli qrup təklif olunan Qiymətləndiricilərə dair razılığını vermək üçün dəvət edilir. Çoxtərəfli qrup Beynəlxalq Katibliyin tövsiyəsi ilə razılaşmadıqda, öz etirazını bildirməlidir. Belə olan halda, Beynəlxalq Katiblik son siyahıda olan Qiymətləndiricilərdən birini təyin etməyi nəzərdən keçirir.

4. Qiymətləndirmə müqaviləsi Beynəlxalq Katiblik və təsdiq edilmiş Qiymətləndirici arasında imzalanır. Müqavilə Qiymətləndiricinin vəzifələrini, habelə MHŞT üzrə İdarə Heyətinin və Beynəlxalq Katibliyin öhdəliklərini əlavə olaraq aydınlaşdırır. Bura digər məsələlərlə yanaşı, aşağıdakılara dair göstərişlər də daxildir:

DƏYƏRLƏNDİRMƏ ÜZRƏ TƏLİMAT

- Beynəlxalq Katiblik, Çoxtərəfli qrup və Qiymətləndirici arasında bütün Qiymətləndirmə prosesi ərzində sıx əlaqə və səmərəli məlumat mübadiləsini təmin etmək;
- Qiymətləndirmə prosesində hər hansı çətinlik və ya uyğunsuzluqlara dair hesabat vermək;
- Mübahisələrin həlli mexanizmləri.

Qiymətləndiricinin təyinatı, Şərtlər Topplusu və ya müqavilə ilə bağlı narahatlıqlarını bildirmək istəyən maraqlı tərəflər Beynəlxalq Katibliklə əlaqə saxlayır və Katiblik də öz növbəsində şikayətləri MHŞT üzrə İdarə Heyətinə təqdim edir.

3.4. Qiymətləndirmə metodologiyası

Qiymətləndiricidən MHŞT üzrə idarə Heyəti tərəfindən təsdiq edilmiş və Beynəlxalq Katiblikdən alınmış bilən Qiymətləndiricilər üçün standart Şərtlər Topplusuna uyğun olaraq və müvafiq sənədlərin təhlili və maraqlı tərəflərdən toplanmış rəylər əsasında ölkənin 7 MHŞT Tələblərinə uyğunluğunu qiymətləndirmək tələb olunur.

Hər bir tələb “əməl edilir” və ya “əməl edilmir” kimi

qiymətləndirilməlidir. Tələblərdən bəziləri obyektiv qiymətləndirmə üçün yararlı olsa da, digərləri daha mürəkkəb, bir-biri ilə əlaqəli olub, Qiymətləndiricinin subyektiv rəyini tələb edir. Tələbləri qiymətləndirən zaman, Qiymətləndirici hər bir tələb üçün aşağıdakılardan birini təyin etməlidir:

Tələblərə əməl edilir: MHŞT-nin tətbiqi tələb olunan standartda, yəni uyğunluq həddinə cavab verir;

Tələblərə əməl edilmir, lakin nəzərə çarpan irəliləyiş var: MHŞT-nin tətbiqində bəzi irəliləyiş var, lakin tələbin yerinə yetirildiyini qəbul etmək üçün əlavə tədbirlər tələb olunur.

Tələblərə əməl edilmir və məhdud irəliləyiş var: Uyğunluğa doğru irəliləyişin olmasına dair dəlil azdır. Tələbin yerinə yetirildiyini qəbul etmək üçün nəzərə çarpan əlavə tədbirlər tələb olunur.

Hər bir tələbin bu şkalaya uyğun qiymətləndirilməsi üçün Qiymətləndiricilər üçün Şərtlər Topplusunda xüsusi göstərişlər verilir. Hər bir tələb üçün Qiymətləndiricinin qiymətləndirilməsini möhkəmləndirən əsas aydın göstərməlidir və Qiymətləndirici əsas sənədli dəlilləri və maraqlı tərəflərin rəylərini sitat gətirməlidir. Ölkə mühüm və ya məhdud irəliləyiş etdikdə, lakin tələblərə tam əməl etmədikdə, Qiymətləndirici uyğunluğa nail olmaq üçün tələb olunan bərpa tədbirləri ilə bağlı tövsiyələr verməlidir. Ölkə tələblərə əməl etdikdə, Qiymətləndirici müvafiq hallarda maraqlı tərəflərin rəyini nəzərə alaraq, tətbiqin daha da təkmilləşdirilməsinə dair tövsiyələr verməlidir.

4 PROTOKOL: VƏTƏNDAŞ CƏMIYYƏTİNİN İŞTIRAKI

MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən 16 fevral 2011-ci il tarixində təsdiq edilmişdir.

Bu Protokola milli səviyyədə tətbiqdən irəli gələn təcrübə əsasında hazırlanmış vətəndaş cəmiyyətinin MHŞT-yə cəlb edilməsinə dair tövsiyələr daxildir. Standartı tətbiq edən və ərizəçi ölkələr MHŞT Tələblərinə əməl etmək, o cümlədən vətəndaş cəmiyyətinin fəal iştirakını təmin etmək öhdəliyini qəbul etmişlər. Buna görə də, MHŞT üzrə İdarə Heyəti vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı ilə əlaqədar tələblərin yerinə yetirilməsini təmin etməyi öz vəzifəsi kimi qəbul edir.

MHŞT-nin 2-ci prinsipi təsdiq edir ki, “təbii ehtiyatlardan əldə olunan maddi sərvətlərin ölkə vətəndaşlarının rifahı naminə idarə olunması müstəqil hökumətlərin səlahiyyətindədir və onların milli inkişaf maraqlarına uyğun şəkildə həyata keçirilməlidir”.

MHŞT-nin 12-ci prinsipi bəyan edir ki, “bütün maraqlı tərəflər MHŞT üzrə Prinsip və Standartların irəliləyişinə dair qərarın qəbuluna öz əhəmiyyətli töhfəsini verə bilərlər”.

MHŞT-nin 5-ci meyarı tələb edir ki, “Vətəndaş cəmiyyəti bu prosesin işlənilib hazırlanması, monitorinqi və qiymətləndirilməsinə fəal surətdə cəlb edilir və ictimai müzakirələrin keçirilməsinə yardım edir”.

MHŞT-nin 6-cı tələbi hökumətə “...vətəndaş cəmiyyətini tam, müstəqil, fəal və səmərəli surətdə prosesə cəlb etməyi” tapşırır.

Vətəndaş cəmiyyətinin rolu

Bu prinsip və meyarlar **vətəndaş cəmiyyətinin tam, müstəqil, fəal və səmərəli surətdə cəlb edilməsinin** vacibliyini xüsusi qeyd edir [bundan sonra “Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı”]. Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları MHŞT-yə aid ictimai müzakirələrin və şəffaflıqla bağlı məsələlərin mərkəzi oyunçularıdır. Bu cəhdlər vacibdir və digər maraqlı tərəflərin cəhdlərini tamamlayır. Bəzi ölkələr vətəndaş cəmiyyətinin məhdud iştirakı ilə MHŞT-yə qoşulsa da, vətəndaş cəmiyyətinin MHŞT prosesinin bütün mərhələlərində iştirakının vacib olması faktı nəzərə alınmalıdır.

Tətbiq edən ölkələrdə hökumətlər, şirkətlər və vətəndaş cəmiyyəti Çoxtərəfli qruplar vasitəsilə MHŞT prosesinin həyata keçirilməsində birgə iştirak edirlər. Çoxtərəfli qrup MHŞT üzrə İdarə Heyətinin strukturunu əks etdirir və burada bütün müvafiq maraqlı tərəflər MHŞT-nin necə idarə olunacağına müəyyənləşdirilməsində əsas rol oynayır.

Öyrənilmiş təcrübə

MHŞT vətəndaş cəmiyyətinin MHŞT-yə cəlb edilməsinə təsir edən bir sıra maneələr və məhdudiyətlərlə, o cümlədən gəlirlərin şəffaflığına və resurslardan əldə edilən gəlirlərin necə istifadə ediləcəyinə dair ictimai müzakirəni məhdudlaşdıran tədbirlərlə üzləşmişdir.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti bir sıra cavab tədbirləri ilə, o cümlədən vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin hədələnməsi (təhdid olunması) və ya faktiki incidilməsi halları ilə məşğul olan Dərhal Cavab Tədbirləri Komitəsinin yaradılması ilə bu çətinlikləri həll etmişdir.

PROTOKOL: VƏTƏNDAŞ CƏMIYYƏTİNİN İŞTIRAKI

Bundan əlavə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti vətəndaş cəmiyyətinin MHŞT-nə cəlb edilməsinə əlavə göstərişlər vermək üçün Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakı üzrə İşçi qrupunu təşkil etmişdir.

Bəzi hallarda, hökumətlər vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarına qoyulan məhdudiyyətlərin onların MHŞT-yə cəlb edilməsi ilə əlaqədar olmadığına dair mübahisə etmişlər. Bu, əlaqə dilemması adlanmışdır, belə ki, bəzi hallarda maraqlı tərəflərin müəyyən tədbirlərinin və onlara qoyulan məhdudiyyətlərin MHŞT-nin tətbiqi ilə nə dərəcədə birbaşa əlaqədar olduğunu və ona maneçilik törətdiyini müəyyən etmək çətin ola bilər. Lakin qeyd edildiyi kimi, vətəndaş cəmiyyətinin cəlb edilməsi MHŞT prosesinin zəruri hissəsidir.

Bu günə qədər qaldırılmış əsas narahatlıq doğuran məsələlərə aşağıdakılar daxildir:⁷

- MHŞT-nin tətbiqində iştirak edən vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin incidilməsi və təhdid olunması;
- Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinə müvafiq yığıncaqlarda iştirak etmək üçün tələb olunan səfər icazələrinin verilməməsi;
- Müstəqil vətəndaş cəmiyyətinin qeydiyyatı üçün hüquqi, inzibati, prosedural və digər maneələrin yaradılması;
- Vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin azad seçiminə maneçilik;
- Tələb 6-da əks edilmiş əsas prinsipə zidd olaraq, “vətəndaş cəmiyyəti” nümayəndələri sırasına iqtidarda olan partiyadan və ya hökumətlə əlaqədar digər partiyalardan parlament üzvlərinin daxil edilməsi;
- Resurs və potensial çatışmazlığı.

İndiyə qədər MHŞT üzrə İdarə Heyəti işin təfərrüatlarına dair tez-tez rəy bildirməməyə çalışmaq, vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin tətbiq edən ölkələrdə iştirakı ilə bağlı məsələləri həll etmişdir. Bunun əvəzində MHŞT üzrə İdarə Heyəti Dərhal Cavab Tədbirləri Komitəsi vasitəsilə əsasən aşağıdakı tədbirləri görmüşdür:

- Prinsiplər, meyarlar və MHŞT qaydalarına əməl etmənin vacibliyinin qeyd edilməsi.
- Bu prinsiplər, meyarlar və qaydalara mütləq şəkildə əməl edilməsinin aydın göstərilməsi.

MHŞT üzrə İdarə Heyətinin müəyyən tədbirləri sakit və ictimai diplomatiyadan ölkəyə səfərlərə və MHŞT-dən könüllü imtina tövsiyələrinə qədər fərqlənmişdir, bu zaman MHŞT-nin tətbiqi cavabdehliyinin həmişə Çoxtərəfli qrupla əməkdaşlıq edən milli dövlətlərin üzərinə düşdüyü faktı nəzərə alınmalıdır. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin fəaliyyəti ümumiyyətlə MHŞT-nin tətbiqini gücləndirmişdir və digər MHŞT maraqlı tərəflərinin cəhdlərinə əlavə edilməlidir.

Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakının gücləndirilməsi

MHŞT Prinsipləri və Meyarlarının mühafizəçisi kimi, MHŞT üzrə İdarə Heyəti vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının digər əsas maraqlı tərəflərlə birlikdə MHŞT-nin layihələndirilməsi, monitorinqi və qiymətləndirilməsində fəal rol oynamasının təmin edilməsinə xüsusi əhəmiyyət verir.

7. MHŞT üzrə İdarə heyətinin müraciət etdiyi ayrı-ayrı halların siyahısı Katibliyin “Vətəndaş cəmiyyətinin iştirakına maneə və məhdudiyyətlərin nəzərdən keçirilməsi” sənədində verilir.

PROTOKOL: VƏTƏNDAŞ CƏMIYYƏTİNİN İŞTIRAKI

Hökumətin vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq öhdəliyi

MHŞT Meyarlarına əsasən, milli hökumətlər MHŞT-nin tətbiqində vətəndaş cəmiyyəti ilə əməkdaşlıq etməlidirlər. Ölkələr tətbiq prosesinə vətəndaş cəmiyyətinin cəlb edilməsinin ilkin mərhələlərində yaranan maneələri həll etməlidirlər. Xüsusilə, onlar vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının iştirakı üçün uyğun mühitin mövcud olmasını təmin etməlidirlər.

Narahatlıq doğuran məsələlər sırasına vətəndaş cəmiyyətinin MHŞT-nin tətbiqində sərbəst və fəal iştirak etməsində hüquqi və ya normativ maneələr və MHŞT prosesində yaxından iştirak edən vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin İnsan Hüquqları üzrə Beynəlxalq Bəyannamədə nəzərdə tutulmuş beynəlxalq tanınan fundamental hüquqlardan istifadə edib etməmələrinin müəyyən olunması daxildir.

Milli Çoxtərəfli qrupda iştirak

Vətəndaş cəmiyyətində maraqlı tərəflər vətəndaş cəmiyyəti qruplarının təmsil edilməsi üsullarının müəyyən edilməsi üzrə bir sıra ölkədaxili proseslərdə rastlaşdıqları çətinlikləri bildirmişlər. Vətəndaş cəmiyyətinə Çoxtərəfli qruplara öz nümayəndələrini təyin etmək imkanı vermək və onları praktiki və siyasi baxımdan hökumət, şirkət və parlamentdən asılı olmamasını təmin etmək vətəndaş cəmiyyəti tərəfinin maraqlarının nəzərə alındığına zəmanət üçün vacibdir.

Potensial ilə bağlı ehtiyacların həlli

Vətəndaş cəmiyyətinin fəal icraçı rolunu təmin etmək üçün vətəndaş cəmiyyətinin potensialının (imkanlarının) artırılması zərurəti yarana bilər. Vətəndaş cəmiyyətinin məqsəduyğun iştirakında texniki və maliyyə məhdudiyyətlərinin təsirlərinin azaldılmasına, o cümlədən onların MHŞT-də iştirakı ilə əlaqədar olan məsələlər üzrə təlim və resurslardan istifadə etmələrinin asanlaşdırılmasına lazımı diqqət verilməlidir.

MHŞT-yə cəlb edilmiş vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin təhlükəsizliyi

MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrdə vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinin mümkün və ya faktiki incidilməsi üzrə iddia və ya hesabatlar əsasən milli Çoxtərəfli qruplar tərəfindən həll edilməlidir, lakin bununla yanaşı, MHŞT üzrə İdarə Heyəti müəyyən halları araşdırmaq və müvafiq hallarda, MHŞT üzrə Meyar və Prinsiplərin pozulmasını həll etmək üçün dəvət oluna bilər.

II BÖLMƏ

RƏHBƏRLİK VƏ İDARƏETMƏ

MHŞT sadə bir ideyadan daha geniş müzakirə və islahatlar üçün müvafiq platformanı təmin edən təfərrüatlı qayda və prosedurlara malik standarta qədər inkişaf etmişdir. Bununla yanaşı, MHŞT-yə rəhbərlik və MHŞT-nin idarə olunması prosesi də inkişaf etmişdir. MHŞT Norveç qanunlarına uyğun olaraq gəlirsiz üzvlər assosiasiyası ilə tənzimlənir. MHŞT fəaliyyətinə rəhbərlik çərçivəsini MHŞT Nizamnaməsi təmin edir.

MHŞT öz məqsədlərini daha da genişləndirmək üçün MHŞT-nin maraqlı tərəflərinə beynəlxalq forumu təmin etmək məqsədi ilə ən azı hər 3 ildən bir Qlobal Konfrans təşkil edir. Bu Konfranslarla yanaşı, bərabər tarazlaşdırılmış 3 tərəfin səsli əsasında 3 qrupun - ölkələrin (tətbiq edən və dəstəkləyən), şirkətlərin (o cümlədən korporativ sərmayədarların) və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının - iştirakı ilə üzvlərin daha kiçik yığıncağı təşkil edilir. Üzvlərin Yığıncağının əsas məqsədi MHŞT üzrə İdarə Heyətini təyin etməkdir. Bütün tətbiq edən və dəstəkləyici ölkələr MHŞT Assosiasiyasının üzvü olmaq hüququna malikdir. Digər tərəflər öz aralarında Assosiasiyada üzvlüyə və MHŞT üzrə İdarə Heyətinə kimləri təyin etmək istəklərinə dair razılığa gəlməlidirlər. Bu konfranslar və üzvlərin yığıncaqları arasında MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT fəaliyyətinə rəhbərlik edir. Bu, ildə üç və ya dörd dəfə təşkil edilən İdarə Heyəti yığıncaqları, əlavə olaraq təsdiq üçün təkliflərin verildiyi tez-tez nəşr edilən İdarə Heyəti sirkulyarları və bir neçə İdarə Heyəti komitəsi toplantıları vasitəsilə həyata keçirilir. MHŞT üzrə İdarə Heyətinə müxtəlif tərəflərdən (təmsil olunma hüququna malik) ibarət 20 üzv daxildir. Sədr müstəqil olmalıdır.

MHŞT Beynəlxalq Katibliyi MHŞT Assosiasiyasının gündəlik fəaliyyətinə cavabdehlik daşıyır. MHŞT-ni tətbiq edən ölkələrə nəzərəcarpacaq səviyyədə texniki yardım göstərilir. Bu yardımın əksər hissəsi Dünya Bankı tərəfindən (MHŞT üzrə Çoxtərəfli Donorların Etimad Fondu vasitəsilə) təmin edilir. MHŞT ilə Dünya Bankı arasında Anlaşma Memorandumu imzalanmışdır.

MHŞT prosesinə texniki yardım göstərən təşkilatlar çoxdur.

Bu bölümdə MHŞT fəaliyyətinə beynəlxalq səviyyədə rəhbərlik edən əsas sənədlər verilir:

- Nizamnamə;
- MHŞT-nin adından və loqosundan istifadə;
- 2013-cü ildə qəbul edilmiş və MHŞT-nin daxili şəffaflığını təyin edən Aşkarlıq Siyasəti;
- Müxtəlif tərəflərə və onların özlərini təşkil etməsi yollarına dair göstərişləri əks etdirən Elektorat qrupu üzrə göstərişlərin yenilənmiş layihə variantı.

5 NİZAMNAMƏ

MADDƏ 1 TƏŞKİLATIN HÜQUQİ ADI

- 1) Assosiasianın hüquqi adı “Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffaf Təşəbbüsü (MHŞT) Assosiasiyası” olacaq (bundan sonra “MHŞT Assosiasiyası”).

MADDƏ 2 TƏŞKİLAT HAQQINDA ÜMUMİ MƏLUMAT VƏ TƏŞKİLATIN MƏQSƏDİ

- 1) MHŞT Assosiasiyası hökumətlərin və hökumət agentliklərinin, eləcə də neft-qaz və mədən şirkətlərinin, aktivlərin idarə edilməsi üzrə ixtisaslaşan şirkətlərin və təqaüd fondlarının nümayəndələrinin (bundan sonra “Korporativ sərmayədarlar”), habelə yerli vətəndaş cəmiyyəti qruplarının və xarici qeyri-dövlət təşkilatlarının iştirakı ilə fəaliyyət göstərən beynəlxalq çoxtərəfli təşəbbüsdür.
- 2) MHŞT Assosiasiyasının məqsədi MHŞT Prinsiplərini və MHŞT Tələblərini neft, qaz və mədən sektorlarının şəffaflığı üzrə beynəlxalq standartla çevirməkdir, belə ki, Assosiasiya qəbul edir ki, təbii ehtiyatların hasilatından əldə edilən gəlirlərin daha da şəffaf olması korrupsiyanı aşağı sala bilər, mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan sənaye sahələrindən əldə olunan gəlirlər iqtisadiyyatı dəyişərək yoxsulluğu azalda və mineral ehtiyatlarla zəngin ölkələrdə bütün əhalinin rifahını yaxşılaşdırma bilər.

MADDƏ 3 HÜQUQİ ŞƏXS VƏ MƏHDUD MƏSULİYYƏT

- 1) MHŞT Assosiasiyası Norveç qanunlarına əsasən təsis edilmiş qeyri-kommersiya təşkilatıdır (“Forening” (norv.) - “Assosiasiya”).
- 2) MHŞT Assosiasiyasının üzvləri ayrı-ayrılıqda və ya birlikdə MHŞT Assosiasiyasının hər hansı borc, maddi məsuliyyət və ya öhdəliyi üçün cavabdehlik daşımır.

MADDƏ 4 TƏŞKİLAT

- 1) MHŞT Assosiasiyasının daimi rəsmi orqanları aşağıdakılardır:
 - i) MHŞT Konfransı ilə əlaqədar keçirilən MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı;
 - ii) MHŞT Sədrinin başçılıq etdiyi MHŞT üzrə İdarə Heyəti;
 - iii) Katiblik rəhbərinin başçılıq etdiyi MHŞT Katibliyi;
- 2) MHŞT üzrə İdarə Heyəti maddə 14-ə uyğun olaraq komitələr təşkil edə bilər;
- 3) MHŞT Assosiasiyasının təşkilatı şəffaf fəaliyyət göstərir.

MADDƏ 5 ÜZVLÜK VƏ ELEKTORAT QRUPLARI

- 1) MHŞT Assosiasiyasının üzvü ölkə (yəni dövlət), şirkət, təşkilat və ya hüquqi şəxsi təmsil edən şəxsi nümayəndədir və maddə 5-in (2) və (3) sayılı bəndlərində göstərilədiyi kimi, tərəflər (elektorat qruplar) tərəfindən təyin olunur.

NİZAMNAMƏ

- 2) Üzvlər üç elektorat qrupuna bölünür:
 - i) Ölkələrin elektorat qrupu, o cümlədən:
 - a) MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən Namizəd və ya Tamhüquqlu üzv ölkələr kimi təsnif olunmuş Tətbiq edən ölkələr (yəni dövlətlər); və
 - b) Dəstəkləyici ölkələr, yəni MHŞT Assosiasiyasının məqsədlərini dəstəkləyən dövlətlər və ya dövlətlər birliyi.
 - ii) Şirkətlərin elektorat qrupu, o cümlədən:
 - a) MHŞT Assosiasiyasının məqsədini dəstəkləmək öhdəliyi götürmüş mineral ehtiyatların hasilatı ilə məşğul olan şirkətlər və bu şirkətləri təmsil edən assosiasiyalar; və
 - b) MHŞT Assosiasiyasının məqsədini dəstəkləmək üçün öhdəlik götürmüş korporativ sərmayədarlar.
 - iii) MHŞT Assosiasiyasının məqsədini dəstəkləmək öhdəliyi götürmüş qeyri-dövlət təşkilatları, qlobal fəaliyyət şəbəkələri və ya koalisiyalardan ibarət vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Elektorat qrupu.
- 3) Hər bir elektorat qrupu MHŞT Assosiasiyası üzvlərinin təyin edilməsini tənzimləyən qaydalarını özü müəyyən edir. Üzvlük aşağıdakılarla məhdudlaşır:
 - i) Ölkələrin elektorat qrupu adından hər bir Tətbiq edən ölkədən və hər bir Dəstəkləyən ölkədən (və ya onların birləşməsindən) maksimum 1 nəfər nümayəndə;
 - ii) Şirkətlərin elektorat qrupu adından hər bir şirkətdən və onları təmsil edən assosiasiyalardan maksimum 1 nəfər, Korporativ sərmayədarlardan isə maksimum 5 nəfərə qədər nümayəndə;
 - iii) Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının elektorat qrupu adından vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının hər birindən maksimum 1 nəfər nümayəndə.
- 4) Elektorat qrupu təyin etdiyi üzvlərin hər hansı birini istənilən vaxt dəyişə bilər. Elektorat qrupu istənilən vaxt MHŞT Katibliyinə öz üzvlərinə dair məlumat verir.
- 5) MHŞT üzrə İdarə Heyəti aşağıdakı hallarda MHŞT Assosiasiyasının hər hansı üzvünün üzvlüyünə xitam verə bilər:
 - i) Üzv, yaxud ölkə və ya üzvün təmsil etdiyi digər təşkilat bu Nizamnamənin tələblərinə əməl etməsə; yaxud
 - ii) Üzv, yaxud ölkə və ya üzvün təmsil etdiyi digər təşkilat öz işlərini MHŞT Prinsiplərinə zidd və ya ona xələl gətirəcək şəkildə yerinə yetirmişdirsə.
- 6) Hər hansı üzv MHŞT üzrə İdarə Heyətinin hazırkı 5(5) maddəsinə uyğun verdiyi rəyə qarşı son qərarın qəbulu üçün Üzvlərin Yığıncağında iddia irəli sürə bilər.

MADDƏ 6 ÜZVLÜK HAQQI

- 1) Üzvlərdən heç bir üzvlük haqqı tələb olunmur.

NİZAMNAMƏ

MADDƏ 7 MHŞT KONFRANSI

- 1) MHŞT Konfransı ən azı hər üç ildən bir keçiriləcək və bu konfransın keçirilməsində məqsəd MHŞT Assosiasiyasının fəaliyyətində marağı olan bütün MHŞT tərəflərinin Assosiasiya qarşısında duran məqsədlərin həyata keçirilməsində iştirak edərək MHŞT Assosiasiyasının siyasət və strategiyaları xüsusunda rəy bildirmələri üçün forum yaratmaqdır. MHŞT Sədri konfransın sədri vəzifəsini yerinə yetirir. MHŞT Konfransı MHŞT Assosiasiyasının idarəedici orqanı deyil.
- 2) MHŞT Üzvləri, MHŞT üzrə İdarə Heyəti və MHŞT Katibliyi MHŞT Konfransında iştirak etmək və ya təmsil olunmaq hüququna malikdirlər. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarı əsasında əvvəlcədən lazımı hazırlıq tədbirlərinin görülməsi praktiki baxımdan mümkün olarsa, MHŞT-nin digər maraqlı tərəfləri də hər bir halda dəvət olunmalıdırlar.
- 3) MHŞT Konfransı MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən ən azı dörd həftə əvvəlcədən MHŞT-nin internet saytı vasitəsilə və həm üzvlərə, həm də Elektorat qruplarına yazılı bildiriş göndərməklə çağırılır. Yazılı bildirişə MHŞT Konfransının gündəliyi daxil edilir.
- 4) MHŞT Konfransı:
 - i) Müzakirələrin keçirilməsi, mövqe və maraqların təşviqi və qorunması, tələb olunan vəsaitlərin davamlı şəkildə toplanılması və MHŞT-nin yeni maraqlı tərəflərinin qəbul edilməsi üçün mühüm və vizual platformanı təmin etməlidir;
 - ii) Bundan əvvəl üzvlərin son yığıncağından bəri olan müddət üçün təqdim edilmiş fəaliyyət hesabatı əsasında işlərin gedişatını nəzərdən keçirməlidir;
 - iii) Üzvlərin növbəti yığıncağına qədər Assosiasiyanın fəaliyyətinə dair MHŞT üzrə İdarə Heyətinə təkliflər verməlidir;
 - iv) MHŞT Assosiasiyasının məqsədlərinə nail olmaq üçün yüksək səviyyəli əməkdaşlıq, siyasi öhdəlik və aparıcı qüvvəni səfərbər və təmin etməlidir; və
 - v) MHŞT Assosiasiyasının heç bir digər idarəedici strukturunda rəsmi şəkildə təmsil olunmayan MHŞT-nin maraqlı tərəfləri üçün qeyri-rəsmi əlaqə kanalını təmin etməlidir.
- 5) Yuxarıda maddə 7 (4)-də qeyd olunan məsələlərə dair rəylər “Nəticələrin açıqlanması hesabatı”nda (bu hesabatın verilməsi öhdəlik deyil və məcburi xarakter daşımır) əks oluna bilər və bu hesabat MHŞT Konfransında razılaşdırılaraq MHŞT Üzvlərinin Yığıncağına və MHŞT üzrə İdarə Heyətinə bildirilməlidir. MHŞT Konfransı qərarları bütün tərəflərin razılığı (konsensusla) qəbul etməyə çalışmalıdır. MHŞT-nin maraqlı tərəflərinin fikirlərini nəzərə almaqla, MHŞT Sədri səsvermənin tələb olunması barədə qərar qəbul edə bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyətinin öz vəzifəsini yerinə yetirən üzvləri və Katiblik istisna olmaqla, MHŞT-nin hər bir maraqlı tərəfi bir səs hüququna malikdir. MHŞT Konfransının qərarları səsvermə hüququna malik olan iştirakçı üzvlərin sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir.

MADDƏ 8 MHŞT ÜZVLƏRİNİN YIĞINCAĞI

- 1) MHŞT Assosiasiyasının idarəedici orqanı MHŞT Üzvlərinin Yığıncağıdır.

NİZAMNAMƏ

- 2) MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı MHŞT Assosiasiyasının Üzvlərindən təşkil olunur.
 - 3) MHŞT Üzvlərinin növbəti Yığıncağı MHŞT Konfransı ilə əlaqədar olaraq ən azı üç ildə bir dəfə keçiriləcək. Növbəti MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı ən azı dörd həftə qabaqcadan yazılı bildiriş verməklə, MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən çağırılır.
 - 4) MHŞT üzrə İdarə Heyəti ən azı üç həftə qabaqcadan yazılı bildiriş verməklə, Üzvlərin növbədənəkar Yığıncağını çağıra bilər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti təmin etməlidir ki, Üzvlərin növbədənəkar Yığıncağı MHŞT Sədrinin növbədənəkar Yığıncağın çağırılmasına dair müraciəti aldığı tarixdən etibarən dörd həftə ərzində keçirilsin.
 - 5) MHŞT Üzvlərinin Yığıncağında iştirak etmək istəyən Üzvlər bildirişdə göstərilmiş tarixə qədər MHŞT Katibliyinə məlumat verməlidirlər. Üzv MHŞT Üzvlərinin Yığıncağında yazılı surətdə (vəkalətlə) təyin edilmiş müvəkkili vasitəsilə də iştirak edə bilər. Bu vəkalətə həmçinin xüsusi səsvermə göstərişləri də daxil edilə bilər.
- Lazımı qaydada imzalanmış vəkalət bildirişdə göstərilmiş tarixə qədər MHŞT Katibliyinə təqdim olunmalıdır.
- 6) MHŞT Sədri MHŞT Üzvlərinin Yığıncağına sədrlik edir.
 - 7) Üzvlərin Yığıncağında yetərsay ən azı üzvlərin yarısından ibarət olmalı və bura hər bir elektorat qrupunun üzvlərin ən azı üçdə biri daxil olmalıdır.
 - 8) Üzvlərin Yığıncağında qərarların yekdilliklə ilə qəbul edilməsi üçün səy göstərməli. Səsvermə tələb olunarsa, qərarlar ümumi verilmiş səsələrin ən azı üçdə ikisindən ibarət olan çoxluğun dəstəyi ilə qəbul edilir və bu, hər bir Elektorat qrupunu təmsil edən üzvlərin verdiyi səsələrin ən azı üçdə birini təşkil etməlidir. Hər bir Elektorat qrupunun üzvləri üçün verilən ümumi səsələrin sayı bərabər olmalı və aşağıdakı kimi müəyyən edilməlidir:
 - i) Ölkələr üzrə Elektorat qrupu üzvlərinin hər biri 1 səs hüququna malikdir; və
 - ii) Şirkətlərin Elektorat qruplarından və Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Elektorat qrupundan olan üzvlər üçün səsələr Ölkə üzrə ümumi səsələri müvafiq olaraq Şirkətin və Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Elektorat qruplarının üzvlərinin sayına bölməklə müəyyən ediləcək.
 - iii) MHŞT Sədri səsvermədən əvvəl müxtəlif Elektorat qruplarından olan hər bir üzv üçün səsələrin sayını elan etməlidir.

MADDƏ 9 MHŞT ÜZVLƏRİNİN YIĞINCAĞININ FUNKSİYALARI

- 1) MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı:
 - i) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin fəaliyyət hesabatını, hesablarını və fəaliyyət planını təsdiq edir;
 - ii) Elektorat qruplarının təqdimatları əsasında MHŞT üzrə İdarə Heyətinin üzvlərini, hər bir üzv üçün alternativ şəxsləri seçir;
 - iii) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təklifi əsasında MHŞT Sədrini seçir; və

NİZAMNAMƏ

iv) Üzvün müraciəti əsasında hər hansı digər məsələni nəzərdən keçirir. Bu cür müraciətlər bildirişdə göstərilmiş MHŞT Üzvlərinin Yığıncağının gündəliyinə daxil edilmək üçün yazılı şəkildə və vaxtında MHŞT Sədrinə təqdim edilməlidir.

MADDƏ 10 MHŞT ÜZRƏ İDARƏ HEYƏTİ

- 1) MHŞT Assosiasiyasının icraedici orqanı MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı tərəfindən seçilmiş və MHŞT Üzvlərinin Yığıncağının göstərişi altında fəaliyyət göstərən MHŞT üzrə İdarə Heyətidir.
- 2) MHŞT Assosiasiyasının çoxtərəfli strukturunu əks etdirmək üçün MHŞT üzrə İdarə Heyəti 20 MHŞT üzrə İdarə Heyəti üzvündən ibarət olacaq (“İdarə Heyəti üzvləri”) və aşağıdakı kimi təşkil ediləcək:
 - i) Sədr;
 - ii) Ölkələrin Elektorat qrupundan seçilmiş MHŞT Assosiasiyasının üzvlərindən ibarət 8 İdarə Heyəti üzvü; bunlardan ən çox 3 İdarə Heyəti üzvü Dəstəkləyici ölkələri, qalanları isə standartı Tətbiq edən ölkələri təmsil etməlidirlər. Mümkün olan hallarda, Tətbiq edən ölkələr ən azı 3 Tamhüquqlu üzv ölkə tərəfindən təmsil edilməlidir.
 - iii) Şirkətlərin Elektorat qrupundan seçilmiş MHŞT Assosiasiyasının üzvlərindən ibarət 6 İdarə Heyəti üzvü; bunlardan ən çoxu 1 nəfəri Korporativ sərmayədarları təmsil etməlidir.
 - iv) Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Elektorat qrupundan seçilmiş MHŞT Assosiasiyasının üzvlərindən ibarət 5 İdarə Heyəti üzvü.
- 3) Bütün İdarə Heyəti Üzvləri (onlar təyin edildikdən sonra keçirilən) MHŞT Üzvlərinin növbəti Yığıncağının nəticəsinə əsasən istefa verir, lakin MHŞT Üzvlərin Yığıncağında yenidən seçilə bilərlər.
- 4) Elektorat qrupları namizədliyini irəli sürdüyü hər bir İdarə Heyəti üzvü üçün alternativ İdarə Heyəti üzvünü (“Əvəzedici”) təyin edə və MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı onu seçə bilər. Əvəzedici İdarə Heyəti üzvünü əvəz edə bilər. Əvəzedici yoxdursa, müvafiq Elektorat qrupu yeni İdarə Heyəti üzvünü və Əvəzedicini təyin edəcək.
- 5) İdarə Heyəti üzvü İdarə Heyəti Yığıncağında iştirak etmərsə, İdarə Heyəti üzvünün Əvəzedicisi onu yığıncaqda əvəz edə, müzakirələrdə iştirak edə, səs verə və ümumiyyətlə, İdarə Heyəti Yığıncağında sözügedən İdarə Heyəti üzvünün bütün funksiyalarını yerinə yetirə bilər.
- 6) İki MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı arasındakı müddətdə MHŞT üzrə İdarə Heyətində vakant yer açılsa, bu yerə istefa vermiş İdarə Heyəti üzvünün Əvəzedicisi seçiləcək, aidiyyəti olan Elektorat qrupu isə İdarə Heyətinin seçməsi üçün yeni Əvəzedicinin namizədliyini təklif etməlidir. Yaxud, sözügedən Elektorat qrupu İdarə Heyətinin seçməsi üçün yeni İdarə Heyəti üzvünün namizədliyini təklif edə bilər.
- 7) MHŞT Assosiasiyası İdarə Heyəti üzvləri üçün məsuliyyət sığortasını (sığorta olunanın hərəkət və ya hərəkətsizliyi nəticəsində digər şəxslərin sağlamlığına

NİZAMNAMƏ

və ya əmlakına dəyən zərərə görə qanunla mülki məsuliyyət daşdığı hallarda, zərərçəkənin qanuni şəkildə tələb etdiyi zərərin əvəzinin sığortaçı tərəfindən ödənilməsinə nəzərdə tutan sığorta) əldə etməlidir. Bu prosesin şərt və müddəaları MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən təsdiq edilir.

- 8) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarına əsasən, üzvlüyü müvəqqəti dayandırılmış tətbiq edən ölkənin təmsilçisi olan İdarə Heyəti üzvü üzvlüyün müvəqqəti dayandırıldığı müddət üçün İdarə Heyətinin fəaliyyətində iştirak etməmək şərti ilə öz İdarə Heyəti üzvü statusunu saxlaya bilər. Üzvlüyün dayandırılması bir ildən artıq davam edərsə, MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarı ilə İdarə Heyəti üzvlüyünə xitam verilə bilər.

MADDƏ 11 MHŞT MÜŞAHİDƏÇİLƏRİ

- 1) Müvafiq beynəlxalq təşkilatların, məsələn: Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu və digər müvafiq maraqlı tərəflərin nümayəndələri MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən müşahidəçi qismində MHŞT üzrə İdarə Heyətinin və Üzvlərin Yığıncaqlarına dəvət edilməlidirlər (lazımı sayda yer ayırmaq mümkün olarsa). Onların səsvermə hüququ olmayacaq, lakin onlardan xahiş oluna bilər ki, xüsusi məsələlərə dair öz rəylərini bildirsinlər. MHŞT üzrə İdarə Heyəti müəyyən məsələlərin müşahidəçilər olmadan müzakirə edilməsinə dair qərar qəbul etmək hüququna malikdir.

MADDƏ 12 MHŞT SƏDRİ

- 1) MHŞT Sədri MHŞT Üzvlərinin Yığıncağında seçilir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti hər bir növbəti MHŞT Üzvlərinin Yığıncağından əvvəl, MHŞT Üzvlərinin Yığıncağından sonrakı dövr üçün MHŞT Sədri üçün namizədliyini tövsiyə edir. MHŞT Sədri daha bir dövr üçün sədr vəzifəsinə seçilə bilər.
- 2) MHŞT Sədri:
- i) MHŞT Üzvlərinin Yığıncağına sədrlik etməlidir;
 - ii) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin Yığıncağına sədrlik edir;
 - iii) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin hesabatını MHŞT Konfransına və MHŞT Üzvlərinin Yığıncağına təqdim edir;
 - iv) Xarici (təşkilatdan kənar) məsələlərdə MHŞT üzrə İdarə Heyətini təmsil edir;
 - v) MHŞT üzrə İdarə Heyətinin qərarlarının tətbiq edilməsi ilə əlaqədar MHŞT Katibliyi ilə əlaqə saxlayır;
 - vi) MHŞT-nin maraqlı tərəfləri arasında əməkdaşlıq münasibətlərini inkişaf etdirməyə çalışır.
- 3) MHŞT Sədri İdarə Heyətinin Yığıncağına sədrlik edə bilməsə, iştirak edən İdarə Heyəti üzvləri Yığıncağa sədrlik etmək üçün digər İdarə Heyəti üzvünü seçə bilərlər.

MADDƏ 13 MHŞT ÜZRƏ İDARƏ HEYƏTİNİN FUNKSIYALARI

- 1) MHŞT üzrə İdarə Heyəti daim MHŞT Assosiasiyasının maraqlarına uyğun çıxış etməlidir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT Üzvlərinin Yığıncağının qərarlarına əməl etmək şərti ilə MHŞT Assosiasiyasının icraedici səlahiyyətlərini, o cümlədən aşağıdakı əsas funksiyaları yerinə yetirməlidir:
 - i) MHŞT Assosiasiyasına təsir edəcək ümumi və səciyyəvi siyasi məsələləri nəzərdən keçirməlidir;
 - ii) MHŞT Assosiasiyasının iş planını və büdcəsini razılaşdırmalıdır;
 - iii) MHŞT Konfransının və MHŞT Üzvlərinin Yığıncağının təşkil edilməsini razılaşdırmalıdır;
 - iv) MHŞT Konfransına fəaliyyət hesabatını və fəaliyyət planını təqdim edəcək (MHŞT Sədri vasitəsilə) və MHŞT Üzvlərinin Yığıncağında onların təsdiq edilməsinə nail olmalıdır;
 - v) MHŞT üzvlərinin son ümumi Yığıncağından sonrakı hesabat dövrləri üçün illik maliyyə hesabatlarını və audit hesabatlarını təqdim etməlidir (MHŞT Sədri vasitəsilə);
 - vi) Katibliyin rəhbərliyi ilə əlaqə saxlamalıdır;
 - vii) MHŞT Katibliyinin işinə nəzarət etməlidir və istiqamətləndirməlidir (MHŞT Sədri vasitəsilə);
 - viii) MHŞT Assosiasiyasının çoxtərəfli strukturunun bütün səviyyələrdə, o cümlədən onun Komitələrində saxlanmasını və tam əks etdirilməsini təmin etməlidir;
 - ix) Qiymətləndirmə prosesi ilə, o cümlədən şikayətlər, narazılıqların həll edilməsi, ölkənin siyahıdan çıxarılması ilə bağlı prosedurları və apelyasiya prosedurlarını təşkil etməlidir;
 - x) MHŞT Assosiasiyasının idarə edilməsi və fəaliyyəti üçün daha təfərrüatlı prosedur və qaydaları, o cümlədən ölkənin iş planlarının və şirkətin iş planlarının, Qiymətləndirmə prosesi, vəsaitlərin idarə edilməsini, layihələr, mal və xidmətlər üçün ödənişləri, audit və hesabatları və layihələrin təsdiqini qəbul etməlidir;
 - xi) Hər bir MHŞT Üzvlərinin Yığıncağından əvvəl, MHŞT Sədri üçün namizədliyini irəli sürməlidir; və
 - xii) Davranış məcəlləsini qəbul etməlidir.

MADDƏ 14 MHŞT ÜZRƏ İDARƏ HEYƏTİNİN KOMİTƏLƏRİ

- 1) MHŞT üzrə İdarə Heyəti xüsusi məsələləri həll etmək üçün komitələr yarada bilər. Hər hansı belə komitə iki və ya daha artıq İdarə Heyəti üzvündən və ya onların əvəzicilərdən təşkil olunmalı və onun tərkibi MHŞT Assosiasiyasının çoxtərəfli strukturunu mümkün qədər əks etdirməlidir. Hər bir belə komitənin fəaliyyət şərtləri yığıncağın Protokol jurnalında qeyd edilməlidir.

MADDƏ 16 MHŞT KATİBLİYİ

- 1) MHŞT Katibliyi (“Katiblik”) Katibliyin Rəhbərliyindən və digər müvafiq işçilərdən ibarət olmalıdır. Katiblik üzvləri birbaşa cəlb edilməli və ya MHŞT üzvləri arasından təhkim olunmalıdır.
- 2) Katiblik MHŞT üzrə İdarə Heyətinin göstərişi altında (Sədr vasitəsilə) MHŞT Assosiasiyasının gündəlik işi üçün cavabdehlik daşıyır.
- 3) Katiblik daim yenilənən üzvlərin reyestrini saxlamalıdır.
- 4) Katiblik hazırkı Nizamnamənin və ona edilən hər hansı dəyişikliklərin qeydlərini saxlamalıdır.
- 5) Katiblik bütün MHŞT üzrə İdarə Heyəti Yığıncaqlarının, Üzvlərin Yığıncaqlarının və MHŞT Konfransı yığıncaqlarının protokollarını Protokol Jurnalında saxlamalıdır. Bütün belə Protokollar MHŞT-nin internet saytında nəşr olunmalıdır. Belə Protokollar iştirak edənlərin adını, yığıncaqlarda qəbul edilmiş qərarları və müvafiq hallarda, qərarların səbəblərini ehtiva etməlidir.

MADDƏ 17 MHŞT KATİBLİYİNİN RƏHBƏRİ

- 1) Katibliyə daimi təyin edilmiş Katiblik Rəhbəri rəhbərlik etməlidir və o, MHŞT Assosiasiyasının gündəlik işini, o cümlədən lazımı əməkdaşların seçilməsini idarə etməlidir, MHŞT Assosiasiyasının inkişafına nəzarət etməlidir və MHŞT üzrə İdarə Heyətini dəstəkləməlidir. Katibliyin Rəhbəri Sədr vasitəsilə MHŞT üzrə İdarə Heyətinə hesabat verməli və Katibliyin fəaliyyəti üçün cavabdehlik daşmalıdır.
- 2) Katibliyin rəhbəri, yaxud onun Katiblikdən təyin etdiyi şəxs bütün MHŞT üzrə İdarə Heyəti Yığıncaqlarında, MHŞT Üzvlərinin Yığıncaqlarında və MHŞT Konfranslarında Katiblik edir.

MADDƏ 18 MALİYYƏLƏŞDİRMƏ

- 1) MHŞT Assosiasiyası qeyri-kommersiya təyinatlı assosiasiyadır və MHŞT Üzvlərinin könüllü ianəsi, ikitərəfli və çoxtərəfli donorlar, beynəlxalq maliyyə təşkilatları və digər agentliklər, habelə təşkilat və müəssisələrin qrantları ilə maliyyələşdirilir.
- 2) MHŞT Assosiasiyası həmçinin könüllü maddi yardım vasitəsilə də fəaliyyət göstərə bilər.

MADDƏ 19 MHŞT HESABLARI, VƏSAİTLƏRİN İDARƏ OLUNMASI VƏ ÖDƏNİŞLƏR

- 1) MHŞT Assosiasiyasının adına açılmış ayrıca bank hesabı var (“MHŞT Beynəlxalq İdarəetmə Hesabı”). MHŞT Beynəlxalq İdarəetmə Hesabı MHŞT Assosiasiyasının ümumi məqsədlərinə daxil olan hər hansı fəaliyyət və MHŞT üzrə İdarə Heyətinin təsdiq etdiyi iş planları üçün istifadə edilə bilər. Vəsaitlər inzibati və idarəçilik xərclərinə, o cümlədən ölkə üçün səciyyəvi xarakter daşıyan fəaliyyətlər zamanı

NİZAMNAMƏ

və bir çox ölkəni əhatə edən fəaliyyətlər çərçivəsində istifadə oluna bilər.

- 2) MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT Beynəlxalq İdarəetmə Hesabını ildə bir dəfə audit etmək və MHŞT üzrə idarə Heyətinə yazılı audit hesabatı təqdim etmək üçün kənardan müstəqil auditor dəvət edir.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti MHŞT Beynəlxalq İdarəetmə Hesabı ilə əlaqədar hesabat vermə və audit işlərini hazırlamalı və bu, MHŞT Assosiasiyasının əməliyyat xarakterli əlavə qayda və prosedurlarında qeyd edilməlidir.

MADDƏ 20 DƏYİŞİKLİK VƏ ƏLAVƏLƏR

- 1) Bu Nizamnaməyə edilən dəyişiklik və əlavələr maddə 8-ə uyğun olaraq MHŞT Üzvlərinin ən azı üçdə ikisi tərəfindən təsdiq olunmaqla çağırılan MHŞT Üzvlərinin Yığıncağı tərəfindən həyata keçirilə bilər.

Dəyişiklik və əlavələrlə bağlı təklif müvafiq qərardan dörd həftə əvvəl yazılı şəkildə bütün MHŞT Üzvlərinə çatdırılmalıdır.

MADDƏ 22 ÜZVLÜKDƏN ÇIXMA VƏ ASSOSIASIYANIN BURAXILMASI

- 1) Hər hansı üzv istənilən vaxt MHŞT Assosiasiyasından çıxma bilər və bu, Katiblik Rəhbərinin üzvlükdən çıxma ilə bağlı yazılı bildirişi aldığı tarixdən etibarən qüvvəyə minir.
- 2) 8-ci maddənin müddəalarına əsasən, MHŞT Assosiasiyası Üzvlərin Yığıncağı tərəfindən buraxıla bilər. Bu haqda təklif müvafiq qərardan dörd həftə əvvəl yazılı şəkildə bütün MHŞT Üzvlərinə çatdırılmalıdır.
- 3) Assosiasiyanın buraxılması baş verərsə, MHŞT Assosiasiyasının aktivləri MHŞT Assosiasiyasının məqsədlərinə oxşar məqsədlər üçün və MHŞT Üzvləri Yığıncağının təsdiqini almaq şərti ilə MHŞT üzrə İdarə Heyəti tərəfindən təyin edilmiş qaydada istifadə olunmalıdır.

MADDƏ 23 QÜVVƏYƏMİNME

- 1) Bu Nizamnamə MHŞT Assosiasiyası təsis olunduqdan sonra qüvvəyə minir.

ƏLAVƏ “A” MHŞT Prinsipləri

Bu nəşrin 1-ci bölümünə uyğun.

ƏLAVƏ “B” MHŞT adından və loqosundan istifadə

“MHŞT” adı və loqosu MHŞT-nin mülkiyyətidir. Bir qayda olaraq, MHŞT adından, yəni MHŞT və ya “Mineral Ehtiyatların Hasilatı ilə Məşğul olan Sənaye Sahələrində Şəffafliq Təşəbbüsü” adından, habelə onun törəmə adlarından və ya tərcüməsindən, yaxud loqo və ya yerli variantlarından istifadə olunmasına yalnız <http://www.eiti.org/about/logopolicy> internet sahifəsində nəzərdə tutulmuş şərtlər çərçivəsində icazə verilir.

6 MHŞT-nin AŞKARLIQ SİYASƏTİ

1. Aşağıda xüsusilə qeyd edilmiş hallar istisna olmaqla, MHŞT sənədləri ictimai sənədlər hesab olunur.

2. MHŞT-yə açıqlanmış əməliyyat və/yaxud işgüzar məsələlərə dair hər hansı sənəd **rəqabət səbəbindən** bu məlumatı vermiş şəxsin marağına uyğun gizli saxlanmalıdır, belə sənədlərin ictimaiyyətə açıqlanmasına icazə verilmir.

Məsələn, biznes sirrinin açıqlanması sözügedən şirkətin rəqabət vəziyyətinə təsir edəcəksə, bu sirr adətən açıqlanan sənədlərə aid edilmir.

3. Üçüncü tərəflərdən alınmış və açıqlanması həmin üçüncü tərəfin qanuni maraqlarına təsir edəcəyi ehtimal olunan sənədlər məxfi hesab olunur.

Məsələn, üçüncü tərəfin və/yaxud onun ailəsinin və/yaxud sözügedən üçüncü tərəflərlə yaxın əlaqəsi olan hər hansı şəxsin şəxsi təhlükəsizliyi risk altına düşərsə, belə sənədlərin açıqlanmasına yol verilmir. Bundan əlavə, şəxsi həyatın toxunulmazlığı da qanuni maraq hesab olunur və buna görə də açıqlanmasına yol verilmir.

4. MHŞT-nin **daxili işçi sənədlərinin** açıqlanmasına icazə verilmir.

Məsələn, Beynəlxalq Katibliyin MHŞT üzrə İdarə Heyətinə və onun komitələrinə göndərdiyi sənədlər adətən daxili sənəd hesab olunur və buna görə də açıqlanmır. Bu qayda Beynəlxalq Katibliyin hər hansı məsələ ilə bağlı MHŞT üzrə İdarə Heyətinə təqdim etmək üçün hazırladığı, hazırlamış olduğu və ya xarici mənbədən alınmış oxşar formalı təhlil və ya hesabatda da tətbiq edilir. MHŞT üzrə İdarə Heyəti yığıncağının, həmçinin komitələrin və işçi qrupunun yığıncaqlarının yekun protokolları ilə daxili sənəd hesab olunur. MHŞT həmkarları arasındakı elektron məktublar adətən daxili işçi sənəd hesab olunur.

5. MHŞT işçilərinə aid olan **şəxsi** məlumatların açıqlanmasına yol verilmir.

Məsələn, işgötürmə və işdən çıxarma zamanı qiymətləndirmələrə dair sənədlər və/yaxud əməkdaşların işini qiymətləndirən sənədlər və/yaxud əməkdaşların səhhətinə dair şəxsi məlumatlar məxfi sənədlərdir. Müqavilələr, əmək haqları, kompensasiyalar və xərclərə dair bütün məlumatlar işə ictimaiyyət üçün açıq məlumatlar hesab olunur.

7 MHŞT ÜZRƏ ELEKTORAT QRUPUNA DAİR GÖSTƏRİŞLƏRİN LAYİHƏ VARIANTI

MHŞT Beynəlxalq Katibliyi, 26 aprel 2013-cü il

Ümumi məlumat

Beynəlxalq Məsləhət Qrupunun 2006-cı ilin oktyabr ayında Oslo Konfransı çərçivəsində qəbul edilmiş hesabatına əsasən razılaşıdırılmışdır ki, növbəti MHŞT Konfransına qədər Osloda 20 nəfərdən ibarət İdarə Heyəti təşkil edilsin. Bu İdarə Heyəti aşağıdakı şəxslərdən ibarətdir:

- Sədr.
- Tətbiq edən ölkələrin nümayəndələri.
- Donorların nümayəndələri.
- QHT nümayəndələri.
- Şirkətlər.
- Bir sərmayədar.

Sədr istisna olmaqla, hər bir şəxsin əvəzedicisi təyin edilməlidir. Əldə edilmiş razılaşmaya əsasən, hər bir Elektorat qrupu namizədləri təyin etmə üsulunu özü müəyyən etməlidir.

2009-cu ilin fevral ayında Qəterin paytaxtı Doha şəhərində keçirilmiş MHŞT Üzvlərinin Yığıncağında MHŞT üzrə İdarə Heyəti və MHŞT Katibliyinin hüquqi inkorporasiyası təklifi nəzərdən keçirildi. Bu təklif Beynəlxalq Məsləhət Qrupunun (BMQ) hesabatına əsaslanırdı. Həmçinin, hazırda olduğu kimi, müxtəlif maraqlı tərəflərin təmsil olunması da təklif edildi.

BMQ-nin hesabatına əsasən, “Elektorat qruplarının hər biri təklif edilmiş İdarə Heyətində təmsil edilmə üsuluna dair razılığa gəlməlidir. Bu, hər bir Elektorat qrupundan əvvəlcədən (i) nümayəndə kimi seçilməsini; və (ii) seçilmə prosesinə cəlb edilmək hüququ olanların müəyyən edilməsi yollarının nəzərdən keçirilməsini tələb edir”.

Göstərişlər

MHŞT-nin müxtəlif Elektorat qruplarının öz daxili fəaliyyətlərini müəyyən etmək hüququ kimi vacib prinsipi qəbul etməklə yanaşı, bu sənəd elektorat qruplarının daxili proseslərinə dair bəzi göstərişləri təklif edir.

Elektorat qrupları MHŞT Nizamnaməsində müəyyən edilmişdir. Nizamnamə həmçinin Assosiasiyada Elektorat qruplarının üzvlüyünün ölçüsünü və MHŞT üzrə İdarə Heyətində yerlərin sayını da təyin edir. (Bu göstərişlərin hazırlanmasında həm ideya, həm də stilistika baxımından QİÇS, vərəm və malyariya xəstəliklərinə qarşı mübarizə üzrə Qlobal Fondun elektorat prosesləri üzrə göstərişlərdən istifadə olunub).

MHŞT-nin və Şirkətlərin Elektorat qruplarından bəzisi qeyri-rəsmi olaraq yarım-bölmələrə ayrılıb. Məsələn, hazırda mədən şirkətləri özlərini neft və qaz şirkətlərindən nisbətən müstəqil şəkildə təşkil edirlər. Növbəti prinsiplər bu yarım-bölmələrə tətbiq edilən proseslər üçün nəzərdə tutulur:

- Müxtəlif Elektorat qruplarının fəaliyyətləri açıq və şəffaf olmalıdır.

MHŞT ÜZRƏ ELEKTORAT QRUPUNA DAİR GÖSTƏRİŞLƏRİN LAYİHƏ VARIANTI

- Proseslərə dair məlumat, o cümlədən cəlb olunmaq istəyən hər bir maraqlı tərəf üçün əlaqələndirici şəxs MHŞT-nin internet saytında yerləşdirilməlidir.
- Proses çevik və yeni üzvlər üçün açıq olmalıdır. Elektorat qrupları unutmamalıdır ki, davamlılıq zərurəti MHŞT sahibliyinin yenilənmə və genişlənmə zərurəti ilə tarazlaşdırılmalıdır.
- MHŞT üçün İdarə Heyətinin vacib rolunu anlamaqla, ölkə və təşkilatlara yüksək səviyyəli şəxslər tərəfindən təmsil olunmaq tövsiyə edilir.

Elektorat qrupları unutmamalıdır ki, MHŞT Assosiasiyasının və İdarə Heyətinin MHŞT-nin bütün maraqlı tərəflərini təmsil etməsi olduqca vacibdir. Məsələn, müxtəlif bölgələrdən olan ölkələrin və müxtəlif bölgələrlə sıx əlaqəsi olan şirkətlərin və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Assosiasiyada və İdarə Heyətində təmsil olunacağı gözlənilir. Ola bilsin ki, hər iki cinsdən olan nümayəndələrin bərabər təmsil olunması məsələsini MHŞT üzrə İdarə Heyəti kimi beynəlxalq bir qurum üçün müəyyən etmək mümkün olmasın, lakin bununla yanaşı Elektorat qruplara tövsiyə olunur ki, hər iki cinsdən olan üzvlərin müvafiq qaydada təmsil olunmasını təmin etsinlər.

Xüsusilə müxtəlif elektorat qrupları üçün:

Ölkələr

MHŞT Üzvləri Assosiasiyası

MHŞT-ni tətbiq edən və dəstəkləyən bütün ölkələrin Assosiasiyanın üzvü olmaq hüququ var.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti

- Tətbiq edən ölkələr: İdarə Heyəti üzvləri “aşkar şəkildə MHŞT-ni tətbiq edən” ölkə hökumətləri arasından seçilə bilər, yəni son on iki ay ərzində ən azı bir MHŞT Hesabatı hazırlamış ölkələrin nümayəndələri dəvət edilə bilər (bu sözlər 5-ci BMQ yığıncağının protokolundan götürülmüşdür). Bu təmsilçilik həmçinin coğrafi və sektoral bölünməni də mümkün qədər əks etdirməlidir. MHŞT-ni tətbiq edən bütün ölkələrin rəylərini təmsil etmək üçün sub-elektorat qrupları sistemi nəzərdən keçirilə bilər.
- Dəstəkləyici ölkələr: İdarə Heyəti üzvləri aşkar şəkildə MHŞT-nin tətbiqinə maliyyə, siyasi və ya texniki dəstək göstərən ölkələrin hökumətləri arasından seçilməlidirlər. Dəstəkləyici ölkələr MHŞT-yə qoşulan digər dəstəkləyici ölkələri də cəlb edəcək sub-elektorat qrupları üsulundan istifadə olunmasını nəzərdən keçirməlidir. Ümid etmək olar ki, iqtisadiyyatı yeni formalaşan ölkələr də növbəti iki il ərzində bu qrupa qoşulacaq.

Vətəndaş cəmiyyəti təşkilatları

MHŞT Üzvləri Assosiasiyası

Bütün vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının Assosiasiyanın üzvü olmaq hüququ var.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti

İdarə Heyəti üzvləri beynəlxalq səviyyədə və ya ölkə daxilində MHŞT-nin tətbiqini fəal şəkildə dəstəkləyən təşkilatlar arasından seçilməlidir.

MHŞT ÜZRƏ ELEKTORAT QRUPUNA DAİR GÖSTƏRİŞLƏRİN LAYİHƏ VARIANTI

“Ödədiyini Açıqla” (“Publish What You Pay”) Koalisiyası bu Elektorat qrupu üzrə seçkilərin idarə edilməsinə dair öz üzvləri ilə məsləhətləşmələr aparmışdır. MHŞT Assosiasiyasında və ya İdarə Heyətində təmsil edilməkdə marağı olan vətəndaş cəmiyyəti nümayəndələrinə “Ödədiyini Açıqla” (“Publish What You Pay”) Koalisiyası ilə əlaqə saxlamaq tövsiyə olunur.

Şirkətlər

MHŞT Üzvləri Assosiasiyası

MHŞT-ni dəstəkləyən bütün şirkətlərin və 5-ə qədər korporativ sərmayədarın Assosiasiyanın üzvü olmaq hüququ var.

MHŞT üzrə İdarə Heyəti

MHŞT-nin şirkətlərdən ibarət elektorat qruplarında təmsil olunan şirkətlərin dörd geniş kateqoriyası var: neft və qaz şirkətləri, mədən şirkətləri, dövlətə məxsus təşkilatlar və korporativ sərmayədarlar.

Bu şirkətlərə və sərmayədarlara bir-biri ilə əlaqə saxlayaraq, Assosiasiyada təmsil olunma və növbəti İdarə Heyətinin təyin olunması barədə razılıq əldə etmək tövsiyə olunur.

Katiblik namizədliyin irəli sürülməsi üzrə bütün proseslər çərçivəsində köməklik göstərməyə hazırdır.

Şikayətlər

MHŞT-də iştirak etmək istəyən maraqlı tərəf onun MHŞT Assosiasiyasında və ya İdarə Heyətində təmsil olunması üçün Elektorat qrupunun həyata keçirdiyi proseslərdən şikayət etmək istəyirsə, bu şikayətlər əvvəlcə həmin Elektorat qrupunun üzvlərinə göndərilməlidir. Şikayət məqbul səviyyədə həll olunmadıqda, MHŞT Beynəlxalq Katibliyinə yazılı hesabat təqdim olunmalıdır. Katiblik bu hesabatı aldıqdan sonra üç həftə ərzində şikayəti araşdıracaq və aşkar etdiyi faktlara dair MHŞT üzrə İdarə Heyətinə hesabat verəcəkdir.

MHŞT (Mədən Hasilatı üzrə Şəffafliq Təşəbbüsü) Standartı ölkələrin neft, qaz və mineral ehtiyatlar sahəsində şəffafliğı təmin edən beynəlxalq standartdır. Bu standart hökumətlər, şirkətlər, vətəndaş cəmiyyəti, sərmayədarlar və beynəlxalq təşkilatların koalisiyası tərəfindən formalaşdırılaraq nəzarət edilir. Bütün bu qruplar MHŞT Beynəlxalq Katibliyi tərəfindən dəstəklənən MHŞT üzrə İdarə Heyətində təmsil olunur. MHŞT Standartının dayanıqlı və çevik metodologiyası ölkələr tərəfindən qarşılanan spesifik problemləri həll etmək üçün qəbul edilir. Tətbiq edildikdə, MHŞT ölkənin təbii ehtiyatlarının idarə edilməsinin daha da şəffaf olmasını və hasilat sənayesindən gəlirlərin hökumət tərəfindən tam açıqlanmasını təmin edir.

